

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
Rotel 060101

DOM
2015-06-12
Stockholm

Mål nr
M 8255-14

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Östersunds tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2014-08-27 i målen nr M 1601-13, M 2743-11 och M 2744-11, se bilaga A

KLAGANDE OCH MOTPARTER

1. Kammarkollegiet
2. Länsstyrelsen Jämtlands län
3. Jämtkraft Aktiebolag

Ombud för nr 3: J A N, och M W

KLAGANDE

1. Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund
Ombud: A K
2. Älvräddarnas Samorganisation

MOTPART (vad avser Jämtkraft AB)
Havs- och vattenmyndigheten

SAKEN

Ansökan om tillstånd enligt miljöbalken att vidta åtgärder avseende Långforsens kraftverk i Krokoms kommun, Jämtlands län

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

1. Mark- och miljööverdomstolen ändrar mark- och miljödomstolens dom endast på följande sätt

- punkten 5 under rubriken ”Villkor för tillståndet” ges följande lydelse

”Frågan om faunapassagens funktion och slutliga villkor för faunapassagen samt den närmare utformningen av fiskavledaren samt den tid under året då denna ska vara i drift skjuts upp under en prövotid om 5 år räknat från dagen för lagakraftvunnen dom i tillståndsdelen. Utformningen av faunapassagen ska ske i samråd med tillsynsmyndigheten”,

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290 103 17 Stockholm	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00 08-561 675 50	08-561 675 59	måndag – fredag 09:00-15:00
		E-post: svea.avd6@dom.se www.svea.se		

- punkten 5 under rubriken "Övriga frågor" ändras så att Jämtkraft AB förpliktas utge ersättning för rättegångskostnader till Kammarkollegiet med 28 000 kr.

2. Jämtkraft AB förpliktas att utge ersättning för rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen till Länsstyrelsen i Jämtlands län med 800 kr för arbete i anledning av bolagets överklagande vad avser rättegångskostnaderna i mark- och miljödomstolen. På beloppet ska ränta enligt 6 § räntelagen utgå från denna dag till dess betalning sker.

BAKGRUND

Bakgrunden redovisas i mark- och miljödomstolens dom. Mark- och miljööverdomstolen noterar även följande vad avser protokollet och utslaget från år 1918. Ansökan avsåg tillgodogörande av behövlig vattenkraft. Häradsrätten fann att som villkor skulle gälla att den närmast intaget till vattenverket belägna hälften av undervattensdammen tvärs över vattendraget skulle utföras med på ritningen angivna förslaget ”sektion 1” och andra hälften av samma damm enligt å ritningen utmärkta förslaget ”sektion 2”. Häradsrätten fann att ytterligare bestämmelser för flottningens bedrivande inte erfordrades. Några föreskrifter till skydd för fiskvandringen lämnades inte. Av protokollet framgår att det allmänna ombudet hade yrkat att föreskrifter skulle lämnas så att fiskens fria upp- och nedgång i vattendraget inte hindrades, men att den sakkunnige fann att sådana anordningar inte var erforderliga. Av protokollet framgår också att vid förrättningen höggs in en järndubb i intagets högra betongpelare till markering av den höjd till vilken undervattensdammen fick uppföras. Slutligen framgår att Wifstavarvs AB för tillfället inte hade några yrkanden att framställa.

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Överklaganden av Kammarkollegiet m.fl.

Kammarkollegiet har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska i första hand upphäva mark- och miljödomstolens dom och återförvisa målet dit för förnyad handläggning och i andra hand avslå bolagets ansökan.

Länsstyrelsen i Jämtlands län (länsstyrelsen) har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska beakta länsstyrelsens synpunkter i mark- och miljödomstolen.

Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund (Sportfiskeförbundet) har yrkat att mark- och miljööverdomstolen ska upphäva mark- och miljödomstolens dom och avslå bolagets ansökan.

Älvräddarnas Samorganisation (Älvräddarna) har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska i första hand upphäva mark- och miljödomstolens dom och avvisa alternativt avslå bolagets ansökan och i andra hand återförvisa målet dit för förnyad handläggning.

Jämtkraft AB (bolaget) har bestritt ändringsyrkandena.

Överklagande av Jämtkraft AB

Bolaget har yrkat att ersättning för rättegångskostnaderna i mark- och miljödomstolen till Kammarkollegiet, Havs- och vattenmyndigheten och länsstyrelsen ska bestämmas i enlighet med vad bolaget medgivit i mark- och miljödomstolen.

Kammarkollegiet, Havs- och vattenmyndigheten samt länsstyrelsen har bestritt bolagets ändringsyrkande.

Rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen

Kammarkollegiet, länsstyrelsen, Sportfiskeförbundet och Älvräddarna har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen.

UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Kammarkollegiet

Kammarkollegiet har åberopat samma grunder och omständigheter som i mark- och miljödomstolen samt tillagt följande.

Formella invändningar

Bolaget har visat rådighet men den är grundad på en nyttjanderätt som är begränsad i tiden. Att det av bolaget åberopade avtalet från år 1954, som nu bekräftats genom ett nytt avtal från år 2015, till sin form är ett nyttjanderättsavtal bekräftas genom att

rättigheterna är upplåtna att nyttjas av parterna. Upplåtelse av nyttjanderätt är begränsad till 50 år enligt 7 kap. 7 § jordabalken. För det fall att tillståndsansökan bifalls ska tillståndet, p.g.a. att rådigheten är begränsad, tidsbegränsas att gälla till och med år 2065.

Det krävs lagligförklaring av kraftstationens utförande och den ändrade dammen. Dammen motsvarar inte det utförande, varken till funktion eller utseende, som anges i 1918 års tillstånd. Av ritningen som upprättades i målet år 1917 framgår att skibord i trä ska uppföras. I 1921 års dom avseende flottningens ansökan om skibord framgår att bolaget underlåtit att utföra skibord på högra sidan av dammen och att de härför fick betala skadestånd för att uppföra detta skibord. Resterna som finns vid dammen talar för att småsten och skibord uppförts över hela undervattensdammen. Av 1921 års dom framgår att anläggningen avviker på flera sätt från tillståndet. Den betong som uppges finnas i dammen finns inte redovisad i 1918 års dom. Dammens höjd, dämningshöjden, antalet turbiner, storlek på intaget samt längden och placeringen av utloppskanalen motsvarar inte den vattenverksamhet som avses med tillståndet. Bolaget avser riva ut den befintliga fiskvägen och ersätta den med en annan. Bolaget har uppgett att tillståndet inte omfattar fiskvägen. Den befintliga fiskvägen behöver därför lagligförklaras. Av utredningen i nu aktuellt mål framgår att dammen varit trasig redan år 1990 och sålunda inte utgjort något vandringshinder. Av underlaget framgår vidare att det omkring år 1925 installerades en andra turbin i kraftverket. Det är inte visat att denna turbin som möjliggjorde en ökad drift, fanns med i underlaget till 1918 års dom. Den nuvarande ansökan är en utvidgning av verksamheten jämfört med 1918 års dom.

Miljökonsekvensbeskrivningarna innehåller inte någon samlad bedömning av effekterna på miljön och visar inte att miljöpåverkan är obetydlig, varför de inte kan ligga till grund för bedömningen.

Nollalternativet är att inga åtgärder vidtas och verksamheten inte fortsätter. Anläggningen har med råge passerat sin funktionella livslängd. Under de senaste femton åren har avledande av vatten till kraftverket endast kunnat ske ett begränsat antal år och då har driften inte inneburit att produktionen uppnåtts på fullgott sätt.

Dammen är raserad på två ställen. Ansökan om tillstånd att få uppföra en ny kraftstation, att få avleda vatten till denna och att få uppföra en ny damm till höger om stationen för reglering av vattnet samt riva ut vissa delar är inte en ansökan om att få bibehålla vattenanläggningen. Dessa åtgärder är nödvändiga för att verksamheten ska kunna fortsätta. Det sökta tillståndet avser därför ett nytt kraftverk och avledande av vatten till detta.

Miljöbalken ska tolkas i ljuset av balkens målsättning, dvs i detta fall att målet levande sjöar och vattendrag ska uppnås. För att målet ska kunna uppnås borde tillståndsplikten enligt miljöbalken ges företräde framför rättskraften enligt 1880 års lagstiftning. Prövningen enligt 2 kap. 6 § samt 3 och 4 kap. miljöbalken borde utmyнна i att anläggningar, som inte underhållits och därmed passerat sitt ”bäst-före-datum”, fasas ut.

I vart fall är de sökta åtgärderna tillståndspliktiga enligt Natura 2000-bestämmelserna och det saknas godtagbar utredning om påverkan på miljökvalitetsnormerna.

Det har framkommit nya uppgifter i Mark- och miljööverdomstolen om fiskgallret och vad avser behovet av minimitappning. Målet bör därför återförvisas till mark- och miljödomstolen för prövning.

Invändningar i sak

Det framgår inte att de sökta åtgärderna endast innebär en obetydlig miljöpåverkan. Bolagets redovisning av anläggningens utformning, utförande av erosionsskyddsåtgärder eller storleken på kraftverkets intag är bristfällig. Vidare saknas utredning avseende de typiska arterna inom Natura 2000-området. Om den halvt raserade dammen återuppbyggs kommer utpekade skyddsvärda arter enligt Natura 2000 inte kunna fortsätta att vandra förbi dammen utan kanske istället sugas in i turbinerna. Grumlingsarbeten och fortsatt drift med lång sträcka mellan intag och utlopp skulle ha betydande påverkan. Den nya dammen som ska uppföras till höger om kraftverket har en dämmande effekt som inte har prövats. Sakkunnige anser att det blir skador på fisk och fisket. Eftersom fiskeavgifter beslutades kan inte skadorna på fisket

bedömas som obetydliga. Den ansökta verksamheten innebär vidare att uppnåendet av gällande miljö kvalitetsnorm för vatten, som är god status, förhindras.

Energimyndigheten har yttrat att maximalvärdet på elcertifikaten legat på 160 kr/MWh och inte på 250 kr/MWh som bolaget utgått ifrån. Det framgår inte vilken produktionsnivå som beräkningen grundats på eller uppgifter om minimitappning eller skador och risker för miljön. Bolaget har inte tagit hänsyn till kostnaderna för miljöpåverkan. Kostnaderna för nybyggnationen ska vidare prisanpassas till 2015 års nivåer. En korrekt intäktkostnadsanalys visar att investeringen inte är företagsekonomiskt lönsam och än mindre vinstgivande för samhället.

Fortsatt drift av vattenkraftverket strider mot Krokoms kommuns översiktsplan som anger att området ska användas för friluftslivet.

Faunapassagens placering är inte lämplig då den är placerad på den sida av älven som har lägst vattenföring. Bolagets utredning avseende intagsgallret är bristfällig och det saknas uppgift om kostanden för att installera ett fingaller med spaltvidden 15 mm. Som villkor för minimitappningen bör föreskrivas MLQ vid reglerade förhållanden, eftersom förhållandena är påverkade av regleringen uppströms. Detta innebär en minimitappning på 15 m³ /s eller att tappningen årstidsanpassas på samma sätt som föreslogs i målet om utbyggnad år 1993.

Frågan om rättegångskostnader i mark- och miljödomstolen

Kammarkollegiet är en självständig statlig myndighet, som har en exklusiv och i grundlagen stadgad oberoende beslutanderätt, vad avser sin timkostnadsnorm. I målet har normen beslutats till 2 700 kr. Av handläggningen i målet framgår att Kammarkollegiet varit drivande vad avser förordnande av sakkunnig, att få tillåtlighetsdomens omfattning klargjord etc och förberett och deltagit på huvudförhandlingen. Arvodet är med beaktande av ombudets erfarenhet och skicklighet rimligt.

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen har åberopat samma grunder och omständigheter som i mark- och miljödomstolen samt tillagt följande.

Frågan om tillstånd m.m.

Det är den situation som nu råder på platsen som ska utgöra basen för redovisning av nollalternativet. Dammen har varit delvis raserad i 24 år och har inte utgjort något definitivt vandringshinder. Kraftstationen har inte producerat el sedan år 2009 och innan dess i mycket begränsad omfattning. Allt vatten i Lången passerar därmed Långforsen och hela strömhabitatet i forsen upprätthålls. Sammantaget kan sägas att ett nytt naturtillstånd inträtt jämfört med när dammen var intakt och kraftstationen i drift.

Som en följd av redovisat nollalternativ uteblir en reell redogörelse för den miljöpåverkan som bolagets planerade åtgärder medför på Långans vattensystem och hur åtgärderna påverkar möjligheterna att uppnå och bibehålla en gynnsam bevarandestatus enligt Natura 2000-områdets bevarandeplan, beslutade miljö kvalitetsnormer eller om åtgärderna är förenliga med utbyggnadsförbudet i 4 kap. 6 § miljöbalken. Det behöver klargöras om omständigheterna kring hur verksamheten har bedrivits samt möjligheten av ett nytt naturtillstånd bör vägas in vid bedömningen av nollalternativet. Mark- och miljödomstolen har, med avvikelse från bedömningen i aktuellt mål, i ett mål om återkallelse av tillståndet för Långforsens kraftverk utgått från ett nollalternativ som speglar de faktiska förhållandena vid bedömningen av om bolaget uppfyllt Sveriges förpliktelse till följd av EU-medlemskapet.

Planerade åtgärder medför med utgångspunkt från rådande förhållanden betydande miljöpåverkan på Långforsens vattensystem. Vattenföringen i Långforsen mellan intaget och utloppskanalens mynning reduceras avsevärt. Detta medför negativa förändringar av den fysiska miljön i forsen och för det akvatiska livet. Påverkan blir störst under den biologiskt viktigaste produktionsperioden, juni-september. Byggnationerna kan ge upphov till grumling. Den ansökta verksamheten utgör en mer

än obetydlig miljöpåverkan. Undantaget enligt 4 kap. 6 § miljöbalken är inte tillämbart.

Bevarandeplanen för Natura 2000-området upprättades år 2006 med utgångspunkt från en delvis raserad damm som tillåter fiskvandring och ett kraftverk som inte är i drift. Vidare skrevs planen innan vattenförvaltningen fullt ut implementerats på vattenförekomsterna i Sverige. Om Mark- och miljööverdomstolen finner skäl att meddela tillstånd krävs det att det förenas med en prövning enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken.

Miljö kvalitetsnormerna för de två aktuella vattenförekomsterna i Lången anger brister i konnektivitet upp- och nedströms, vandringshinder samt hydromorfologisk påverkan. Morfologisk påverkan i form av flottledsrensning och förbättring av den hydrologiska regimen kan åtgärdas oberoende av den sökta verksamheten. Konnektiviteten behöver förbättras vid vägövergångar och vid dammar. Bolaget har inte visat att den föreslagna utformningen av omlöpet möjliggör god status med avseende på konnektiviteten. Den föreslagna faunapassagen försämrar möjligheterna till fiskvandring jämfört med dagens situation och försvårar möjligheterna att uppnå miljö kvalitetsnormen gynnsam bevarandestatus för Natura 2000-områdets livsmiljöer.

Frågan om rättegångskostnader i mark- och miljödomstolen

Länsstyrelsen är en sektorsmyndighet som har att i sina yttranden belysa flera sakområden inom miljöbalkens tillämpningsområde. Flera handläggare kan därför vara involverade i ett och samma yttrande beroende på ärendets art. Den taxa som länsstyrelsen utgår ifrån finns i 3 kap. 11 § förordningen (1998:940) om avgifter för prövning och tillsyn. Denna taxa används regelbundet vid yrkande i domstolar och är vedertagen. Det finns inte skäl att frångå denna. Som tillsynsmyndighet har länsstyrelsen att bl.a. tillvarata miljöintressen och andra allmänna intressen vid all anmälningspliktig och tillståndspliktig vattenverksamhet. Detta ska ske även vid prövning i domstol.

Sporfiskeförbundet

Långan är ett uppskattat och eftertraktat fiskevatten där möjligheterna är goda för att fånga bl.a. harr och grov öring. I bostadsutskottets uttalande i samband med den riksomfattande planen för vattenkraftsförsörjningen (prop. 1983/84:160) framhölls att älvsträckan har de största utvecklingsmöjligheterna för ökat fritidsfiske och sammanhängande turism. Långan och området i dess närhet ansågs också vara av stort intresse för rörligt friluftsliv och ha en säregen vildmark med höga naturvärden. Forsen ingår i ett Natura 2000-område avsett att bevara naturliga större vattendrag av fennoskandinavisk typ. Forsen omfattas av skydd från ytterligare vattenkraftsutbyggnad enligt 4 kap. 6 § miljöbalken. Området är av riksintresse för naturvård, fiske- och kulturmiljövård. Långforsens återskapande är av nationellt intresse.

Nollalternativet för prövningen bör vara anläggningen i befintligt skick vilket innebär en delvis raserad damm som inte utgör vandringshinder samt ett kraftverk som inte producerar el och därmed inte utgör fara för nedströmsvandrande fisk. Det blir då tydligt att den sökta verksamheten har en betydande miljöpåverkan och inte är tillåtlig enligt 4 kap. 6 § miljöbalken. Risken är även överhängande att miljö kvalitetsnormen avseende kontinuitet eller bevarandemålen för Natura 2000-området inte kommer att uppnås.

Risken är stor att fisken inte kommer att hitta faunapassagen, inte minst vid låga flöden då en stor del av flödet går via kraftverkanalen. Ung öring och svagsimmande arter kan få problem att passera omlöpet vid höga flöden. Kunskapen om under vilka tider och i vilken utsträckning fisk vandrar nedströms är obefintlig vilket gör att en ändamålsenlig utformning av fiskavledaren inte kan bestämmas. Risken för brister i funktionen samt att kostnaderna för faunapassage och fiskavledare inte är kända gör att tillåtligheten inte går att bedöma. En uppbyggnad av dammen kommer att innebära ytterligare dämning och att det skapas lugnare vatten uppströms. Detta gynnar inte strömlevande arter och bör undvikas om Natura 2000-området ska ha en gynnsam bevarandestatus. Sakkunnige har uttalat att indämningen uppströms om 3 hektar som överfallsdammen orsakar kan antas försämra lek- och uppväxtmöjligheter för framför allt öring och harr.

Återupptagande av elproduktion vid Långforsen motsvarar produktionen av ett halvt vindkraftverk. Skadorna på miljön överväger nyttan av projektet och Långforsen har större samhällsvärde som ett naturligt strömvatten.

Älvräddarna

Bolaget har inte styrkt sin rådighet.

Av arkivhandlingar från år 1959 framgår att det funnits ett flottningsutskov med en krönhöjd av 301,25 m som torde medgivit passage av större öring. Enligt dom detta år om Landösjöns reglering fastställdes föreskrift om fisktrappa vid Långfors. Öppningen i dammen har funnits sedan i vart fall år 1990 vilket stöds av artikel och fotografi i dubbelnumret juli/augusti 1991 från tidningen Sportfiske. På foton av dammen från 2004 kvarstår öppningen. Det är uppenbart att ett nytt naturtillstånd uppstått och att bolaget gjort sig delvis förlustig av rättskraften för den tillståndsgivna dammen enligt 1918 års tillstånd. Det är därför dammens nuvarande beskaffenhet som ska utgöra grund för bedömningen om de sökta åtgärdernas miljöpåverkan.

Det kan ifrågasättas om inte åtgärdernas omfattning kräver omprövning av grundtillståndet. Vid bedömningen enligt 4 kap. 6 § miljöbalken ska dessutom, enligt vad regeringsrätten kom fram till i RÅ 2004 ref. 14, även påverkan som enbart uppstår under anläggningsarbetena medräknas, t.ex. grumlingar. Den enda påverkan på fisk och fisket som kunnat motivera bestämmandet av fiskeavgift i nu aktuellt mål är grumling och den kan inte vara obetydlig miljöpåverkan om fiskeavgift ska utges trots program för hur grumling ska kontrolleras under arbetstiden. Fiskvägen är en kompensationsåtgärd som inte ska beaktas vid bedömningen. Bevarandeplanen för Natura 2000-området Långan nedströms Landösjön och det nya naturtillståndet som uppstått sedan åtminstone år 1990 innebär att ett tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken krävs för de sökta åtgärderna. Medgivande att riva ut den befintliga fisktrappan saknas.

Med hänsyn till att tillståndet delvis förlorat rättskraft bör det vara möjligt att tidsbegränsa tillståndet.

Bestämmelsen om bästa möjliga teknik bör inte kunna frångås vad avser intagsgaller eftersom det saknas redovisade beräkningar av kostnader som visar att kravet är orimligt. Det flöde som idag avbördas genom öppningen i dammen ska läggas till den tappning som bör ske genom överfallsdamm, faunapassage och fiskledare.

I övrigt återopas vad som anförts i remissyttranden från Havs- och vattenmyndigheten, Naturvårdsverket och länsstyrelsen.

Bolaget

Bolaget har återopat samma grunder och omständigheter som i mark- och miljödomstolen samt tillagt följande.

Frågan om tillstånd m.m.

Det behövs ingen lagligförklaring då dammens och kraftstationens utförande samt funktion är i överensstämmelse med 1918 års dom. Dämning, vattenhushållning eller någon annan permanent påverkan på vattendraget omfattas inte av ansökan, med undantag för att stenkistan borttas, att det anläggs faunapassage och fiskavledare samt att dammen ges bättre skydd mot överspolning och dammbrott.

Bolaget har rådighet för ansökta arbeten genom avtal med Stensjöns Kraft AB som äger fastigheterna X och Y. Fallhöjden på höger strand tillkommer fastigheten X1 som ägs av Jämtkraft AB. Fallhöjden på vänster strand tillkommer fastigheterna 1:5 och X. Dispositionsrätten till vattenkraften på de senare fastigheterna tillkommer enligt servitutsavtal Y som ägs av Stensjöns Kraft AB. Jämtkraft AB och Stensjöns Kraft AB är bundna av ett servitutsavtal från den 30 november 1954 genom vilket dåvarande ägarna Långfors Kraft AB och Wifstavarvs AB upplät rätten att vid en planerad större kraftanläggning tillgodogöra sig den X1 tillhöriga vattenkraften.

Härskande fastighet för denna servitutsrätt är X som ägs av Stensjöns Kraft AB. En motsvarande rätt att fortsatt tillgodogöra sig Wifstavarvs fallrättigheter fick Långfors Kraft AB. Wifstavarvs AB har uppgått i Stensjöns Kraft AB som idag äger de aktuella fastigheterna och har inträtt i de rättigheter och skyldigheter som Wifstavarvs AB hade. Långfors Kraft AB har fusionerats via Östersunds Elektriska AB och uppgått i Jämtkraft AB.

De miljöeffekter som ska bedömas kan avse inverkan från åtgärderna enligt de tre ansökningarna. Det är uppenbart att det nollalternativ som ska nyttjas vid reparations- och underhållsåtgärder inte kan vara konsekvenserna av att den tillståndsgivna anläggningen försvinner på grund av att underhåll inte får ske. I reparationsfallet är den enda rimliga tolkningen av gällande rätt avseende nollalternativet den att prövningen avser den inverkan som uteblir om de ansökta vattenverksamheterna inte utförs. Som nollalternativ kan inte bedömas vad som på sikt händer med huvudanläggningen, vars tillstånd inte är föremål för prövning. Det är endast de ansökta åtgärdernas inverkan på Natura 2000-område och 4 kap. 6 § miljöbalken som ska bedömas och inte den sedan tidigare tillståndsgivna inverkan från Långforsens kraftverk på dessa områden.

Bolaget har vid huvudförhandlingen utvecklat bolagets bedömning av den miljöpåverkan som grumling från de sökta anläggningsarbetena kan medföra. Bolaget har därvid framhållit att bolaget redovisat att fångdammarna medger arbeten i torrhet och att det är en liten andel finmaterial i bottenmaterialet som kan spridas samt att arbetena kommer att utföras vid anpassad tidpunkt. Bolaget har också anfört att spontarbetet tar ett par dagar varför grumlingsperioden är kort samt att den avskärmning som angetts ska ske genom att dubbla siltskärmar uppförs nedströms för att minimera grumlingen.

Krönet på jorddammen kommer att ha höjden + 304,60 m. Tröskeln till faunapassagen kommer att ha höjden + 301,35 m. Om flödet i Långan är $5 \text{ m}^3/\text{s}$ kan flödet i omlöpet beräknas till $2 \text{ m}^3/\text{s}$ och medelhastigheten i inloppet till 0,5 m/s. Vid ett flöde i Långan om $40 \text{ m}^3/\text{s}$ kan flödet i omlöpet beräknas till $4,9 \text{ m}^3/\text{s}$ och medelhastigheten i inloppet till 0,76 m/s. Det bedöms att endast större öring och harr kunnat passera den raserade

delen av överfallsdammen medan alla vandringsbenägna fiskar borde kunna passera omlöpet. Befintligt fiskgaller kommer att återanvändas och placeras med en lutning av 45 grader. Vattenhastigheten vid intagsgallret beräknas bli lägre än tidigare beräknats. Arbetena i vatten kommer att bedrivas under perioden mars-april för att minimera störningarna. Järndubben i den högra intagsmuren anger höjden för överfallsdammens krön. Bolaget avser rådgöra med länsstyrelsen och sakkunnige för att faunapassagen ska få fullgod funktion.

Inverkan på omgivningen av den faktiskt ansökta vattenverksamheten är inte av sådan omfattning att den påverkar miljön i Natura 2000-området på ett betydande sätt. Inte heller kan miljön i övrigt anses bli påverkad negativt annat är marginellt och endast under byggnadstiden. Miljöpåverkan under driftskedet innebär en liten förbättring jämfört med nuvarande tillståndsgivna anläggning. Inte heller innebär ansökta åtgärder någon negativ påverkan på möjligheterna att uppnå eller bibehålla miljö kvalitetsnormer.

Av bolaget i mark- och miljödomstolen redovisad båtnadsberäkning är riktig. Bolaget har gjort en alternativ kalkyl som visar att om beräkningen utgår från att elpriset är 300 kr/MWh och att värdet på elcertifikatet är 160 kr/MWh så blir nettonuvärdet 7 635 000 kr.

Av i målet presenterad utredning framgår att det inte finns skäl anbringa annat är galler med 20 mm spaltbredd eftersom någon mätbar försämring inte uppkommer med ett sådant galler jämfört med ett galler med 15 mm spaltbredd.

Rättegångskostnader i mark- och miljödomstolen

Bolaget invänder inte mot att Kammarkollegiet i och för sig kan besluta om timkostnadsnormer, men rätten till ersättning enligt 18 kap. 8 § rättegångsbalken avser partens faktiska kostnader. De faktiska kostnaderna torde vara lönekostnader och resekostnader. De faktiska kostnaderna för länsstyrelsen, Havs- och vattenmyndigheten och Kammarkollegiet bör beräknas med en timkostnad för

tjänstemän på 330 kr per timme (månadslön ca 45 000 kr jämte arbetsgivaravgifter) och bedöms uppgå till följande

- för länsstyrelsen 35 000 kr i arvode avseende 106 timmars arbete,
- för Havs- och vattenmyndigheten 11 500 kr i arvode avseende 35 timmars arbete,
- för Kammarkollegiet i första hand 26 400 kr i arvode avseende 80 timmars arbete och i andra hand 33 000 kr i arvode avseende 100 timmar arbete.

Om parterna inte kan redovisa de faktiska kostnaderna för dem som parter i en rättegång bör inte högre ersättning dömas ut än bolaget medgivit.

KOMPLETTERING AV SAKKUNNIGUTLÅTANDE i MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Länsstyrelsen i Västernorrlands län

Den sakkunnige har i yttrande den 26 mars 2015 anfört följande. Mot bakgrund av nuvarande vattenföringars inverkan på förhållandena vid Långforsen föreslås att minst den reglerade medellågvattenföringen vid Långforsen ständigt tillämpas. Det ska vara möjligt att vid behov årstidsanpassa denna enligt tillsynsmyndighetens anvisningar. Långsiktigt bör strävan vara att närma Långans vattenföring den naturliga. De biologiska värdena i Lången och Långforsen påverkas negativt av de delvis onaturliga flödesförändringarna som regleringarna uppströms ger upphov till. I det fall verksamheten vid Långfors kraftverk återupptas kommer den vattenföring som avleds till förmån för kraftverket att utgöra ett tillägg till regleringspåverkan. Detta minskar den biologiska produktionen på berörd sträcka samtidigt som avledningen ökar risken för nedströmsvandrande mindre fisk att skadas vid passage av kraftverksturbinen även om lutande intagsgaller installeras. Vidare kommer återuppbyggnaden att försvåra upp- och nedströmsvandring av fisk förbi anläggningen. Ett idrifttaget kraftverk kommer att attrahera uppströmsvandrande fisk genom den anlockningseffekt som utloppskanalens vattenföring kommer att innebära och därigenom försvåra och försena fiskvandring förbi anläggningen. Försämringarna skulle i viss utsträckning kunna motverkas av att en minimitappning ständigt släpps till berörd sträcka av Långforsen.

En högre minimitappning innebär förbättrade förutsättningar för biologisk produktion, särskilt strömvattenberoende sådan. Den reglerade MLQ är betydligt högre än den naturliga pga. regleringarnas utjämnade effekt på Långans vattenföring över året. Vattenföringarna vid Långforsen kan fortsättningsvis antas komma att vara reglerade och inte till fördel för de biologiska förhållandena. I det fall kraftverksdriften fortsätter bedöms en reglerad medellågvattenföring till viss del kunna motverka dessa konsekvenser.

Mark- och miljööverdomstolen har även hållit förhör med den sakkunnige avseende utlåtandet om minimitappningen.

REMISSYTTRANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Havs- och vattenmyndigheten har tillstyrkt att ansökan avslås och har vidhållit den inställning som redovisades i mark- och miljödomstolen samt tillagt följande. Synen vid mark- och miljödomstolens förhandling gav en klar bild av hur nedgången anläggningen är. En återuppbyggnad försvårar uppfyllandet av miljö kvalitetsnormerna och möjligheten att uppnå gynnsam bevarandestatus för berörda habitat och arter.

Naturvårdsverket har vidhållit den inställning som framfördes i mark- och miljödomstolen samt tillagt följande. Miljökonsekvensbeskrivningen har sådana brister att den inte kan utgöra grund för ett ställningstagande till de sökta åtgärderna. Bristerna avser framför allt redovisning av alternativ, påverkan på Natura 2000-området och val av nollalternativ. Åtgärderna omfattas av förbudet i 4 kap. 6 § miljöbalken. De är inte tillåtliga enligt 7 kap. 28 b § miljöbalken. De krav som följer av Natura 2000-lagstiftningen utgör den viktigaste aspekten för att följa ramdirektivet för vatten i berörda avseende med anledning av att det strängaste kravet ska gälla.

Krokoms kommun har vidhållit den inställning som framfördes i mark- och miljödomstolen samt tillagt följande. Den gamla laxtrappan i Långforsen finns omnämnd i tillstånd för Landödammen. Bolagets ansökan bör kompletteras med de domar och ägarförhållanden som finns för befintlig fisktrappa i Långforsen. Bolagets ansökan bör kompletteras med samtliga nu gällande tillstånd och domar som finns

avseende anläggningen. Beviljas de ansökta åtgärderna ska för säkerställande av den biologiska mångfalden i Långforsen och för att minimera negativ påverkan från avledning av vatten bästa möjliga teknik användas. Det bör inte råda osäkerhet om den planerade faunapassagen eller åtgärderna för nedströmsvandring kommer att fungera innan tillstånd medges. Bästa möjliga teknik ska även användas för att minska den påverkan som kan uppkomma under byggtiden.

ÖVRIG UTREDNING I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Kammarkollegiet har till bemötande av EKOM:s utredning låtit Jönköpings Fiskeribiologi AB utreda verksamhetens effekter på miljö kvalitetsnormerna, vilket utlåtande har åberopats.

Mark- och miljööverdomstolen har haft huvudförhandling med syn på platsen för Långforsens kraftverk.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Rådighet

Ägaren av Långforsens kraftverk tilläts genom 1918 års utslag att anlägga ett vattenkraftverk vid Långforsen för tillgodogörande av behövlig vattenkraft. Wifstarvs aktiebolag var företrätt vid förrättningen, men framställde vid detta tillfälle inga anspråk. Jämtkraft AB har ingivit och åberopat ett avtal från år 1954 enligt vilket Långfors kraftaktiebolag medger Wifstavarvs aktiebolag och framtida ägare av bl.a. fastigheten X rätt att för all framtid förfoga över den del av älvens vattenområde som är förenad med den Långfors Aktiebolag tillhöriga fastigheten X1. Långfors Aktiebolag skulle enligt samma avtal ha rätt att som dittills tillgodogöra sig i kraftstationen utnyttjad vattenkraft utan ersättning till Wifstavarv intill dess detta tillgodogörande förhindras av Wifstavarvs åtgärder för utbyggnad av Långforsen. Fastigheten X ägs idag av Stensjön Kraft AB och X1 av Jämtkraft AB. Bolaget har även ingett och åberopat en

överenskommelse som bekräftar att de i Långforsen till respektive parts fastighet hörande fallrätterna är upplåtna att nyttjas av den andra parten.

Mark- och miljööverdomstolen konstaterar att medan den rätt som tillkommer ägaren av X har karaktären av servitut, torde den rätt som tillkommer ägaren av Långforsens kraftverk ha karaktären av nyttjanderätt. Denna rådighet ger dock ägaren rätt att nu ansöka om tillstånd att vidta åtgärder avseende bolagets anläggning. Ett sådant tillstånd omfattar rätt att bibehålla anläggningen. Rätten att avleda vatten till kraftverket omfattas av 1918 års tillstånd och kan inte tidsbegränsas utan omprövning av detta tillstånd. Mark- och miljööverdomstolen finner därför att bolaget har sådan rådighet som utgör processförutsättning och att bolagets ansökan ska prövas.

Prövningens omfattning

Mark- och miljööverdomstolen har genom dom denna dag i mål nr M 6028-14 avslagit Kammarkollegiets ansökan om återkallelse av det tillstånd från år 1918 som avser anläggningen och verksamheten vid Långforsens kraftverk.

Mark- och miljööverdomstolen instämmer i mark- och miljödomstolens bedömning att 1918 års utslag i allt väsentligt omfattar befintliga anläggningsdelar såsom överfallsdamm, kraftstation, in- och utloppskanal samt öppning i stenkista. Den i 1918 års utslag tillåtna anläggningen kunde också utan att förändra dessa anläggningsdelar rymma den turbin som installerades år 1925.

Mark- och miljööverdomstolen bedömer att de nu sökta åtgärderna till största delen innebär att vattenanläggningen bibehåller den utformning som 1918 års tillstånd avser och att verksamheten bedrivs i enlighet med tillståndet. För anläggningens bibehållande krävs reparation av överfallsdammen och dammen vid intagets högra sida. Dämningen och avledandet av mängden vatten till kraftverket ska vara oförändrad.

Den förändring av anläggningen som ansökan innebär är följande. Stenkistan på stranden till höger om intagskanalen tas bort. Det anläggs en jordvall till höger om

kraftverkets intagskanal, i huvudsak på fast mark. Intagets storlek bibehålls och ansluts på högra sidan till den nya jorrdammen. De två Francisturbinerna byts ut mot en Kaplanturbin som har samma kapacitet som de två gamla turbinerna. Det anläggs en faunapassage och en fiskavledare. För att vidta åtgärderna krävs anläggande och borttagande av fångdammar samt grävarbeten.

Bolaget har även ansökt om godkännande av den fångdamm som anlagts för att förebygga skada p.g.a. raserad del av intagsdammen.

Miljökonsekvensbeskrivningen

Nollalternativ

Vad gäller invändningen att bolagets miljökonsekvensbeskrivning är bristfällig på grund av att nollalternativet inte avser det skick anläggningen har idag gör Mark- och miljööverdomstolen följande bedömning.

Vattenverksamhetsutredningen hade att analysera hur 4 kap. 6 § miljöbalken ska tillämpas med hänsyn till syftet med bestämmelsen att skydda mot utbyggnad och ändrad vattenföring i vattendragen. Utredningen fann att det inte framgick av förarbetena till, vare sig av miljöbalken eller den tidigare gällande naturresurslagen, hur utbyggnadsförbudet förhåller sig till rätten att bibehålla och underhålla en tillståndsgiven anläggning, men att det inte framgick något uttalat syfte att successivt fasa ut befintliga anläggningar i de skyddade vattendragen (SOU 2012:89 s. 24). Mark- och miljööverdomstolen finner att bestämmelsen inte kräver att den befintliga anläggningen och verksamheten vid Långforsen förbjuds.

Som Mark- och miljööverdomstolen konstaterat i dom i mål nr M 6028-14 innebär inte heller miljöbalkens bestämmelser om Natura 2000-områden eller miljö kvalitetsnormer att den anläggning och verksamhet som bolaget avser vidmakthålla med stöd av 1918 års tillstånd måste upphöra.

Mark- och miljööverdomstolen bedömer att utredningen i målet visat att anläggningen bibehållits och vattenverksamheten bedrivits i sådan omfattning att något nytt naturtillstånd av betydelse inte har uppstått. Mot denna bakgrund finner Mark- och miljööverdomstolen att utgångspunkten för prövningen bör vara den tillståndsgivna anläggningen och verksamheten, samt att prövningen därför endast omfattar de ändringar av anläggningen samt de arbeten som ansökan avser.

Konsekvenser av planerade åtgärder

Bolaget har i utredning av EKOM år 2014 redovisat påverkan på strömvattenekologin samt utfört en botanisk inventering år 2011. Bolagets utredning utgår från att anläggningen och verksamheten haft den omfattning som följer av 1918 års tillstånd. Det har uppgetts att större öring vid vissa perioder tillfälligtvis kan ha kunnat passera överfallsdammen via lägre delar och den fisktrappa som funnits. Mark- och miljööverdomstolen bedömer dock inte denna omständighet vara av sådan betydelse att det finns skäl utgå från ett annat nollalternativ än bolagets redovisning avser och att utredningen i målet är tillräcklig för att nollalternativet ska kunna bedömas. Den av Kammarkollegiet åberopade utredningen av Jönköpings Fiskeribiologi AB utgår i huvudsak från ett nollalternativ med raserad överfallsdamm, varför Mark- och miljööverdomstolen bedömer att utredningen inte har avgörande betydelse för prövningen.

Med hänsyn till vad bolaget redovisat om arbetenas utförande krävs inte ytterligare utredning av miljökonsekvenserna vad avser grumling. Mark- och miljööverdomstolen finner också redovisningen i övrigt godtagbar vad avser anläggningen, planerade åtgärder och miljökonsekvenser.

Tillåtligheten av ansökta åtgärder

Skyddade intressen

För Nedre Lången gäller följande skyddsbestämmelser. Enligt 4 kap. 6 § miljöbalken råder s.k. utbyggnadsförbud med motiveringen att Lången är ett av de sista

kvarvarande strömfiskevattnen av någon storlek i Östersunds närhet och att älvsträckan har de största utvecklingsmöjligheterna för ett ökat fritidsfiske och därmed sammanhängande turism. Älvens värde för djur och växter skyddas av bestämmelserna om Natura 2000-områden, där den naturtyp som avses skyddas är naturliga större vattendrag av fennoskandisk typ (kod 3210), och att det föreskrivits miljö kvalitetsnormer för densamma avseende bl.a. ekologisk status. I översiktsplanen för Krokoms kommun anges att Långans riksintressanta naturområde och fisket ger många fina upplevelser ur aspekterna naturvård, friluftsliv och kulturminnesvård.

I denna del gör Mark- och miljööverdomstolen följande bedömning. Jorddammen anläggs i huvudsak på land och kan inte förväntas ha någon dämmande verkan av betydelse. De arbeten i vatten som åtgärderna medför ska utföras bakom fångdammar och med grumlingskydd. Vad bolaget redovisat avseende de sökta anläggningsarbetenas utförande ger stöd för bedömningen att grumlingen till följd av arbetena kan förväntas bli liten och tillfällig. Anläggandet av faunapassage, fiskgaller och fiskavledare samt minimitappning förbi kraftverket är skyddsåtgärder som är till nytta för bevarandet av det biologiska livet i vattendraget och bidrar till att minska olägenheterna för miljön. Bolaget har medgivit att det föreskrivs att faunapassagen utformas i samråd med tillsynsmyndigheten. Anläggande av omlöp, som söker efterlikna naturliga förhållanden, samt anläggande av fiskavledare och fiskgaller vid kraftverksintaget utgör den bästa kända tekniken för att minska olägenheterna för vandrande fiskar. Utbytet av turbinerna mot en med nyare teknik kan också tänkas bidra till mindre risk för fisken att skadas.

Mot denna bakgrund bedömer Mark- och miljööverdomstolen att de ansökta åtgärderna inte kan förväntas medföra mer än obetydlig påverkan på den naturmiljö som Natura 2000-området avser skydda eller på naturvärdena i övrigt. Med denna bedömning bör inte heller området värde för fritidsfiske och turism eller friluftsliv påverkas på något betydande sätt. Mark- och miljööverdomstolen instämmer därför i mark- och miljödomstolens bedömning att åtgärderna inte kräver tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken, att hinder för åtgärderna inte föreligger p.g.a. utbyggnadsförbudet i 4 kap. 6 § miljöbalken eller med hänsyn till skyddet av områdets naturvärden samt att de sökta åtgärderna inte bidrar till någon försämring av

vattenmiljön eller försvårar möjligheterna att uppnå miljö kvalitetsnormen för god ekologisk status i vattendraget.

Mark- och miljööverdomstolen finner vidare att vad som framkommit om intentionerna i kommunens översiktsplan inte förändrar bedömningen.

Vad gäller den raserade fisktrappan har bolaget uppgett att den ska tas bort i samband med att en faunapassage anläggs. Mark- och miljööverdomstolen bedömer att borttagandet av fisktrappan kan ske inom ramen för de arbeten som anläggandet av faunapassagen kräver.

Samhällsekonomisk bedömning

De planerade åtgärdernas syfte är i första hand att elproduktionen vid kraftverket ska kunna upprätthållas och i andra hand eventuellt också effektiviseras. Den samhällsekonomiska nyttan torde därför motsvara hela produktionen vid kraftverket och det värde för bolaget och miljön som produktionen innebär. Bolaget har redovisat att även med ett lägre elpris och lägre värde av elcertifikatet är produktionen lönsam. Det har framförts invändningar om brister i bolagets beräkning, som att bolaget inte vid beräkningen av kostnaden beaktat kvarstående olägenheter för miljön sedan skyddsåtgärder vidtagis eller att den maximala tid som ersättning enligt elcertifikatet avser är begränsad till 15 år. Vid en samlad bedömning finner Mark- och miljööverdomstolen att åtgärderna bör medge en produktion som medför en samhällsekonomisk nytta, även om kostnaden för anläggandet av jorddammen, som mark- och miljödomstolen funnit, ska beaktas, jämte de invändningar som framförts i Mark- och miljööverdomstolen. Mark- och miljööverdomstolen finner därför skäl godta mark- och miljödomstolens bedömning att den samhällsekonomiska nyttan kan överstiga de kostnader och olägenheter för miljön som verksamheten medför.

Sammanfattande bedömning

Sammanfattningsvis instämmer Mark- och miljööverdomstolen i mark- och miljödomstolens bedömning att de ansökta åtgärderna är tillåtliga och att tillstånd ska

lämnas. Mark- och miljööverdomstolen instämmer även i bedömningen att godkännande ska lämnas för åtgärder med den fångdamm som anlagts för att förebygga skada p.g.a. raserad del av intagsdammen.

Villkor

Vad gäller villkoren har invändningar framförts mot villkoren om minimitappning och fiskgallrets spaltvidd. Bolaget har medgivit att det föreskrivs att faunapassagen ska utformas i samråd med tillsynsmyndigheten.

Kammarkollegiet har anfört att minimitappningen till forsen bör vara minst 15 m³/s, i vart fall under sommaren. Den sakkunnige har bedömt att på lång sikt bör den naturliga vattenföringen i älven eftersträvas. Mark- och miljööverdomstolen finner att en högre minimitappning under senhöst fram till vårflod innebär en sämre anpassning till det naturliga vattenflödet. Däremot innebär en högre minimitappning under perioden maj t.o.m. augusti en bättre anpassning. Driften av kraftverket försämrar därmed anpassningen till det naturliga vattenflödet under sommaren. Mark- och miljööverdomstolen konstaterar emellertid att 1918 års tillstånd inte innehåller någon föreskrift om minimitappning, men att bolaget medgivit att sådan, på sätt som framgår av mark- och miljödomstolens dom, föreskrivs som villkor för tillstånd till de ansökta åtgärderna. Bolagets utredning visar att vattenföringen under större delen av tiden är sådan att kraftverket kan utnyttja den vattenavledning som tillståndet avser med de krav som mark- och miljödomstolen ställt på minimitappning över överfallsdammen och avstående av vatten till faunapassage och fiskavledare. Mot denna bakgrund bedömer Mark- och miljööverdomstolen att den av mark- och miljödomstolen föreskrivna minimitappningen ska godtas.

Även vad gäller fiskgallret instämmer Mark- och miljööverdomstolen i mark- och miljödomstolens bedömning.

Mark- och miljööverdomstolen finner skäl att justera villkoret 5 avseende faunapassagen i enlighet med bolagets medgivande och att denna justering kan göras i Mark- och miljööverdomstolen.

Rättegångskostnader i mark- och miljödomstolen

Bolaget har som skäl för nedsättningen av ersättningsbeloppen anfört att myndigheternas arbete ska ersättas med utgångspunkt från en timtaxa om 330 kr eftersom detta torde motsvara myndigheternas faktiska kostnader för löner och resor för de anställda som arbetat med målet. Bolaget har också beträffande Kammarkollegiet och Havs- och vattenmyndigheten anfört att ersättningen delvis avser frågor som de inte haft skäl att lägga ned arbete på.

Havs- och vattenmyndigheten och länsstyrelsen har tillämpat timtaxan 800 kr. Länsstyrelsen har motiverat det med att myndighetens arbete i målet omfattas av deras ställning som tillsynsmyndighet och att timtaxan motsvarar den som enligt lagbestämmelser ska tillämpas för tillsynsarbetet och som också är vedertagen norm vid yrkande i domstolar. Kammarkollegiet har enligt uppgift tillämpat en timtaxa om 2 700 kr.

Bolaget har inte anfört några skäl till varför länsstyrelsen endast ska tillerkännas ersättning för 106 timmars arbete och Mark- och miljööverdomstolen finner därför inte skäl ändra mark- och miljödomstolens bedömning vad avser den ersättning som bolaget ska betala till länsstyrelsen.

Bolaget har anfört att det arbete, som Havs- och vattenmyndigheten yrkat ersättning för, delvis föranletts av felaktiga utgångspunkter om målets omfattning och att nedlagt arbete därför inte bör ersättas fullt ut. Mark- och miljööverdomstolen bedömer dock att då det rått oenighet i fråga om prövningens omfattning finns det inte skäl frångå mark- och miljödomstolens bedömning i denna del, varför ingen ändring bör ske.

Bolaget har som skäl för nedsättningen av ersättningen till Kammarkollegiet anfört att Kammarkollegiets arbete omfattat formella frågor som det inte ålegat Kammarkollegiet att tillvarata samt anfört att en timtaxa om 330 kr ska tillämpas.

Mark- och miljööverdomstolen finner att det i första hand åligger domstolarna att beakta de formella kraven vad avser prövningen, men att en part ändå har möjlighet att

framställa formella invändningar; dock att det inte finns skäl för parten att lägga ner mer än ett begränsat arbete i denna del. Kammarkollegiet har i mark- och miljödomstolen yrkat ersättning för arbete med 93 000 kr. Med utgångspunkt från den av Kammarkollegiet åberopade timtaxan motsvarar den yrkade ersättningen cirka 35 timmars arbete, vilket är en väl godtagbar tidsåtgång. Vad gäller den av Kammarkollegiet tillämpade timtaxan gör Mark- och miljööverdomstolen följande bedömning. Som en allmän utgångspunkt gäller att det är den verkliga kostnaden som ska ersättas. Högsta domstolen har i NJA 2009 s 441 funnit att, när det gäller bedömningen av de verkliga kostnaderna för ett försäkringsbolag som använt egen anställd personal för arbete med en process, ersättningen skulle bestämmas med utgångspunkt i vad en måttlig kostnad för ett externt ombud skulle ha uppgått till. Kammarkollegiet är, till skillnad från bolaget i rättsfallet, en statlig myndighet utan vinstkrav och som har en i författning reglerad skyldighet att tillhandahålla viss service, bl.a. avseende juridik, inom det statliga området samt föra talan för det allmänna för att ta till vara miljöintressen och andra allmänna intressen i enlighet med vad som anges i miljöbalken. Mot bakgrund härav föreligger inte skäl att presumera att Kammarkollegiets verkliga kostnader i målet motsvarar timkostnaden för ett externt ombud. Kammarkollegiet har inte presenterat något underlag för en bedömning av den verkliga kostnaden. Vid dessa förhållanden finner Mark- och miljööverdomstolen inte skäl att utgå från att Kammarkollegiet har haft andra eller högre kostnader än övriga myndigheter, d.v.s. 800 kr per timme.

Med tillämpning av en timtaxa på 800 kr finner Mark- och miljööverdomstolen att skälig ersättning för arbetet uppgår till 28 000 kr och att bolagets talan ska bifallas på så sätt att den ersättning bolaget ska betala till Kammarkollegiet för rättegångskostnader sätts ned till detta belopp.

Sammanfattningsvis finner Mark- och miljööverdomstolen alltså att bolagets yrkanden vad avser Havs- och vattenmyndighetens och länsstyrelsens rättegångskostnader i mark- och miljödomstolen ska avslås samt att bolagets yrkande vad avser Kammarkollegiets rättegångskostnader i mark- och miljödomstolen ska bifallas på så sätt att den ersättning bolaget ska betala sätts ned till 28 000 kr.

Rättegångskostnaderna i Mark- och miljööverdomstolen

Mark- och miljööverdomstolen finner att Kammarkollegiet, länsstyrelsen, Sportfiskeförbundet och Älvräddarna inte fått bifall till sin i Mark- och miljööverdomstolen förda talan vad avser bolagets ansökan om tillstånd, annat än vad avser en mycket liten justering av villkoret avseende faunapassagen. Mark- och miljööverdomstolen finner att bolaget inte ska betala någon ersättning för rättegångskostnader avseende denna del och att yrkandena om ersättning för rättegångskostnader ska avslås.

Vad gäller bolagets överklagande avseende rättegångskostnaderna i mark- och miljööverdomstolen angår detta endast Kammarkollegiet, Havs- och vattenmyndigheten samt länsstyrelsen. Bolagets talan i denna del har, vad avser Kammarkollegiet, i huvudsak vunnit bifall och Kammarkollegiet bedöms därför inte ha rätt till ersättning för de kostnader som föranletts av bolagets överklagande. Mark- och miljööverdomstolen konstaterar att Havs- och vattenmyndigheten inte framställt något anspråk på ersättning och att det arbete som länsstyrelsen haft i denna del har varit mycket begränsat enligt vad som framgår av vad de anfört i frågan. Mark- och miljööverdomstolen finner dock att länsstyrelsen skäligen bör ersättas med 800 kr för arbete med att utföra talan i denna del och att bolaget ska betala ersättning med detta belopp.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B

Överklagande senast den 2015-07-10

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Liselotte Rågmark och Peder Munck samt tekniska rådet Dag Ygland och hovrättsassessorn Anita Seveborg, referent.

ÖSTERSUNDS TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2014-08-27
meddelad i
Östersund

Mål nr M 1601-13
M 2743-11
M 2744-11

SÖKANDE

Jämtkraft Aktiebolag

Ombud: J A N

Ombud: M W

SAKEN

Ansökan om tillstånd enligt 11 kap miljöbalken,

i mål M 1601-13, till reparation av överfallsdamm och anläggande av faunapassage i Långan, utbyte av turbin och generator i Långfors kraftstation, borttagande av stenkista uppströms kraftstationen på höger sida samt anläggande av ny stationsbyggnad *och*

i mål M 2743-11, till uppförande av en ny jorddamm på Långfors kraftstations högra sida och ett nytt intag till stationen *samt*

i mål M 2744-11, ansökan om godkännande av anlagd tillfällig fångdamm på fastigheten X1 utförd enligt 11 kap 16 § miljöbalken.

Avrinningsområde: 40 (Indalsälven)
Koordinater (SWEREF99 TM): N 7043547 / E 468987

DOMSLUT

Tillstånd

A. Mark- och miljödomstolen godkänner jämlikt 11 kap. 16 § miljöbalken följande av Jämtkraft AB utförda åtgärder nämligen dels den tillfälligt anlagda

Dok.Id 208516

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 708 831 28 Östersund	Storgatan 6	063-15 06 00 E-post: mmd.ostersund@dom.se www.ostersundstingsratt.domstol.se	063-15 06 88	måndag – fredag 08:00-16:00

fångdammen på fastigheten X1, dels förstärkningen i form av slits med tätjord i anslutning till fångdammens högra sida. (M 2744-11)

B. Mark- och miljödomstolen lämnar Jämtkraft AB tillstånd till bibehållande av den tillfälligt anlagda fångdammen under högst 5 år från datum då denna dom vinner laga kraft samt tillstånd till utrivning av samma fångdamm senast vid tillståndets upphörande. (M 2744-11)

C. Mark- och miljödomstolen lämnar Jämtkraft AB tillstånd att

1. reparera överfallsdamm såvitt avser dels anslutningen invid vänster strand mot faunapassage, och dels invid höger strand genom återuppbyggnad av den raserade sektionen,
2. anlägga en faunapassage i anslutning till överfallsdammens vänstra landfäste,
3. anlägga en ny jorddamm på kraftstationens högra sida och nytt intag till stationen,
4. byta generator samt anlägga ny stationsbyggnad,
5. ersätta de två befintliga francisturbinerna med en ny kaplanturbin och genom turbinen avleda ett vattenflöde på maximalt 8 m³/s.
6. riva stenkista på höger sida uppströms stationsbyggnaden,
7. anlägga fiskavledare till vänster om intaget till stationsbyggnaden, samt
8. att under arbetstiden anlägga och utriva tre fångdammar.

(Punkt 3 avser M 2743-11, övriga punkter avser M 1601-13)

Villkor för tillståndet

1. Arbetena ska utföras i huvudsaklig överensstämmelse med ansökningarna jämte bilagor och vad sökanden i övrigt åtagit sig i målet samt enligt nedan angivna villkor.
2. Vid drift av kraftstationen får flödet över överfallsdammen, såvitt det beror på skötseln av kraftverket, aldrig underskrida 4,4 m³/s.
3. Sökanden ska anlägga, bibehålla och driva en faunapassage förbi överfallsdammens vänstra sida enligt upprättad förslagsritning, bilaga 3 till miljö-

konsekvensbeskrivningen (M 1601-13). Faunapassagen ska vara i drift senast då den nya kraftstationen tas i drift.

4. Sökanden ska anlägga en fiskavledare vid intaget till kraftverket i form av ett snedställt galler med en maximal spaltvidd på 20 mm.
5. Frågan om faunapassagens funktion och slutliga villkor för faunapassagen samt den närmare utformningen av fiskavledaren samt den tid under året då denna ska vara i drift skjuts upp under en prøvotid om 5 år räknat från dagen för laga-kraftvunnen dom i tillståndsdelen.
6. Under prøvotiden ska i vad mån på stationens skötsel beror ett lägsta vattenflöde om minst 2 m³/s alltid framläppas i faunapassagen och i fiskavledaren ska under tiden 1/5 – 15/10 minst 0,4 m³/s alltid framläppas.
7. Senast 3 månader efter prøvotidens utgång ska sökanden till mark- och miljödomstolen inge redovisning av vunna erfarenheter och förslag till slutliga villkor.
8. Arbeten i samband med anläggande och borttagande av fångdammar ska företrädesvis utföras under tider med låg vattenföring.
9. Sökanden ska i samråd med tillsynsmyndigheten upprätta ett program för hur grumling ska kontrolleras under arbetstiden.

(Punkterna 2-7 avser M 1601-13, övriga punkter alla mål)

Övriga frågor

1. Mark- och miljödomstolen finner att miljökonsekvensbeskrivningarna uppfyller kraven i 6 kap. miljöbalken.
2. Arbetena ska vara utförda inom 5 år från det att domen vunnit laga kraft.
3. Anspråk på grund av oförutsedd skada får framställas inom 10 år från arbetstidens utgång.
4. Sökanden ska enligt lagen (1998:812) om särskilda bestämmelser för vattenverksamhet till Havs- och vattenmyndigheten utge en särskild fiskeavgift enligt 6 kap. 5 § för påverkan under byggnadstiden i form av en engångsavgift om 40 000 kr. (M 2744-11 och M 1601-13)
5. Mark- och miljödomstolen förpliktar sökanden att utge ersättning för rättegångskostnader till

- Havs- och vattenmyndigheten med 41 800 kr, varav 36 800 kr avser arvode,
- Kammarkollegiet med 106 284 kr, varav 93 000 kr avser arvode,
- Länsstyrelsen Jämtlands län med 115 200 kr,
- Sportfiskarna (Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund) med 1000 kr.

På respektive belopp utgår ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom tills betalning sker.

6. Mark- och miljödomstolen avslår övriga här framställda yrkanden.
  7. Mark- och miljödomstolen fastställer prövningsavgifterna till samma belopp som tidigare bestämts, dvs. totalt 100 000 kr.
  8. Sökanden ska underrätta tillsynsmyndigheten så snart lämnade tillstånd tagits i anspråk.
-

INNEHÅLLSFÖRTECKNING (i huvuddrag)

DOMSLUT	1
BAKGRUND	6
TIDIGARE AVGÖRANDE	6
ANSÖKAN	7
MARK- OCH MILJÖDOMSTOLENS PRÖVNINGAR UNDER 2014 I MÅL BERÖRANDE LÅNGFORS KRAFTVERK	8
NÄRMARE OM BOLAGETS ANSÖKAN	8
Yrkanden	8
Lokalisering/rådighet.....	10
Nuvarande anläggning.....	10
Planerade åtgärder	11
Huvudfix och höjdsystem.....	12
Miljömål och miljö kvalitetsnormer	14
YTTRANDE FRÅN DOMSTOLENS FISKESAKKUNNIGE	20
INKOMNA YTTRANDE M.M.	21
Naturvårdsverket	22
Havs- och vattenmyndigheten	24
Kammarkollegiet	26
Länsstyrelsen Jämtlands län (länsstyrelsen).....	29
Krokoms kommun.....	32
Älvräddarnas Samorganisation.....	34
Sportfiskarna	34
SÖKANDENS BEMÖTANDE ÖVER INKOMNA YTTRANDE M.M.	35
DOMSKÄL	49
Rådighet.....	49
Prövningens omfattning	49
Miljökonsekvensbeskrivningarna.....	51
4 kap. 6 § miljöbalken och påverkan på Natura 2000-område.....	52
Ansökta åtgärders inverkan på miljö kvalitetsnormer m.m.	56
Samhällsekonomisk nytta och tillåtlighet m.m.	57
Villkor	59
Rättegångskostnader.....	61
HUR MAN ÖVERKLAGAR	63

BAKGRUND

Långan, som är en biflod till Indalsälven, har två större källfloder som rinner upp i fjällsjöar i nordvästra Jämtland. Långfors kraftstation är beläget längs Långan, ca sju km nedströms Landösjön. Sträckan från Landösjön till Indalsälven är ca 36 km lång och har en fallhöjd på ca 68 m. Sträckan brukar benämnas nedre Långan.

Kraftverket, som uppfördes av Långfors Kraftaktiebolag, ägs numera av Jämtkraft AB (bolaget alt. sökanden).

TIDIGARE AVGÖRANDE

Långfors kraftstation uppfördes 1918 efter utslag av Undersåkers och Offerdals tingslags häradsrätt den 7 augusti 1918 (fortsättningsvis **1918 års utslag**). Tillståndet omfattade bl.a. anläggande av kraftstation avsedd att förläggas å högra stranden mitt emot Gysåns inflöde i Långan för tillgodogörande av vattenkraft i Långforsen med en tillhörande dämningsrätt till 1,5 m över turbinaxeln (mot-svarande strax över +301,70 m angivet i RH 00). För att möjliggöra vattnets inledande i intaget och till erforderlig höjd angavs rätt för sökanden att dels i en till höger befintlig flottningen tillhörande kista uppta öppning och därifrån fram till intagsdamm uppta kanal, och dels utföra en undervattensdamm, som skulle fästas i den vänstra stranden strax ovanför Gysåns inflöde och i den högra omedelbart nedom intagsöppningen i flottningskistan. Av utslaget framgår att Långan även var allmän flottled, att flottningen handhades av Indals älvs flottningsförening och att flottningsanläggning fanns på platsen.

I utslag den 17 september 1921 meddelat av Mellanbygdens vattendomstol erhöll ovanstående flottningsförening tillstånd att bl.a. höja den vänstra delen av överfallsdammen med 0,3 m i syfte att underlätta flottningen.

Uppströms Långforsen har sedan början av 1940-talet ett flertal vattenföretag genomförts. Närmast befinner sig Landösjöns reglering, vars vattenhushållningsbestämmelser reglerats i dom den 4 juni 1959 (mål A 29-1943; Dbn 54). Uppströms Landösjön finns bl.a. de tillståndsgivna kraftverken vid Rönnöfors och Oldsjön

samt flera stora årsregleringsmagasin såsom Korsvattnet, Burvattnet, Mjölkvattnet m.fl. Nedströms Långforsen är Långan oreglerad.

Frågan om ombyggnad av Långfors kraftverk har under 2000-talet varit föremål för domstolsprövning vid tidigare tillfälle, nämligen genom bolagets ansökan som inkom till dåvarande vattendomstolen den 23 november 1993. Sedan Regeringen förbehållit sig prövning av företagets tillåtlighet och i beslut den 18 maj 2000 förklarat företaget tillåtligt lämnade dåvarande miljödomstolen den 11 april 2003, mål nr M 37-99, bolaget tillstånd att bl.a. anlägga överfallsdamm och ett nytt kraftverk på samma plats som det befintliga. Av villkoren framgår vidare bl.a. att drivvattenföringen angavs till 30 m³/s och att vattenståndet vid överfallsdammen inte fick överstiga +302,23 m intill vattenföringen 40 m³/s. Vid högre vattenföringar angavs att vattenståndet fick överskrida angiven höjd i den omfattning som skulle ha förekommit med den gamla överfallsdammen. Regeringsrätten har vid rättsprövning den 29 januari 2004 upphävt regeringens beslut och visat målet åter till regeringen för fortsatt handläggning, se RÅ 2004 ref. 14. Regeringen beslutade den 15 juni 2005 att inte tillåta det ansökta vattenföretaget.

ANSÖKAN

Bolaget har nu anfört bl.a. följande. I slutet av april 2010 uppstod en akut situation vid Långforsens kraftverk i Långan när sättningar upptäcktes på intagsdel/vingmur. Sättningarna hade uppkommit till följd av inre erosion i dammens tätkärna. Ett omedelbart skydd för anläggningen krävdes varvid en temporär fångdamm anlades. Jämkraft kunde därefter i torrhet identifiera skadan och projektera avhjälpande åtgärder för vilka bolaget under 2011 ansökte om tillstånd att få utföra, mål **M 2743-11**. Samtidigt ingavs en ansökan om godkännande i efterhand av de akut utförda åtgärderna, mål **M 2744-11**. Slutligen inkom bolaget under 2013 med en ansökan om tillstånd till anläggande av en ny stationsbyggnad inklusive turbin och generator, reparation av överfallsdamm, borttagande av stenkista samt anläggande av faunapassage, mål **M 1601-13**.

**MARK- OCH MILJÖDOMSTOLENS PRÖVNINGAR UNDER 2014 I MÅL
BERÖRANDE LÅNGFORS KRAFTVERK**

Mark- och miljödomstolen har under detta år prövat sammanlagt fyra mål som berört Långfors kraftverk, dels ovanstående tre mål med bolaget som sökande och dels ett mål med Kammarkollegiet som sökande (mål nr M 3103-12). Sistnämnda mål, som avsett ansökan om återkallelse av tillstånd enligt 24 kap. 3 § miljöbalken gällande Långforsens kraftverk, har avgjorts av domstolen i annan sammansättning genom dom den 18 juni 2014.

Mark- och miljödomstolen har den 22 maj 2014 hållit gemensam huvudförhandling och syn i de tre nu aktuella målen och meddelar nu gemensam dom denna dag.

NÄRMARE OM BOLAGETS ANSÖKAN**Yrkanden**

Bolaget har i de tre nu aktuella målen yrkat att mark- och miljödomstolen i

dels mål M 2743-11

- a) meddelar tillstånd enligt 11 kap. miljöbalken till uppförande av en ny jorddamm på kraftstationens högra sida samt ett nytt intag till stationen i enlighet med närmare beskrivning i miljökonsekvensbeskrivningen, samt
- b) meddelar att arbetena får genomföras under en tid av fem år från det att domen vunnit laga kraft och att tiden inom vilken anspråk i anledning av oförutsedda skador får framställas till tio år från arbetstidens utgång, samt
- c) förordnar att bolaget får ta tillståndet i anspråk omedelbart oaktat beslutet inte vunnit laga kraft,

dels mål M 2744-11

- d) meddelar godkännande enligt 11 kap. 16 § MB för anlagd fångdamm av tätspont, anslutning till befintlig tätspont samt tätning av jordslits vid höger

anslutningsdamm i enlighet med närmare beskrivning i miljökonsekvensbeskrivningen,

- e) meddelar tillstånd till bibehållande av fångdammen under högst 5 år från datum då dom vinner laga kraft samt till utrivning av dammen senast vid tillståndets upphörande, allt i överensstämmelse med ansökan med bilagor,
- f) bestämmer tiden inom vilken anspråk i anledning av oförutsedda skador får framställas till tio år från arbetstidens utgång,
- g) förordnar att bolaget får ta tillståndet i anspråk omedelbart oaktat beslutet inte vunnit laga kraft,

dels mål M 1601-13

- h) meddelar tillstånd enligt 11 kap 9 § miljöbalken till
  - h1) reparation av överfallsdamm såvitt avser dels anslutningen invid vänster strand mot faunapassage, och dels invid höger strand genom återuppbyggnad av den raserade sektionen,
  - h2) anlägga en faunapassage i anslutning till överfallsdammens vänstra landfäste,
  - h3) utbyte av i stationen befintliga turbiner och generator samt anläggande av ny stationsbyggnad,
  - h4) igångsätta turbinen och genom den avleda den vattenmängd som turbinen förmår sluka, nominellt 8 m³/s,
  - h5) att utriva stenkista på höger sida uppströms stationen,
  - h6) att anlägga fiskavledare till vänster om intaget till stationen, allt i huvudsaklig överensstämmelse med teknisk beskrivning och miljökonsekvensbeskrivning,
- i) förenar tillståndet med följande villkor:
  - i1) sökanden är skyldig att i vad mån på stationens skötsel beror tillse att ett lägsta vattenflöde om 2 m³/s alltid framläpps i faunapassagen,

- i2) sökanden är skyldig att under tiden 1/5 till 15/10 varje år avleda c:a 0,4 m³/s vatten i fiskavledaren vid intaget,
- j) förordnar att bolaget får ta tillståndet i anspråk omedelbart oaktat beslutet inte vunnit laga kraft, samt
- k) meddelar att arbetena får genomföras under en tid av fem år från det domen vunnit laga kraft och
- l) bestämmer tiden inom vilken anspråk i anledning av oförutsedda skador får framställas till tio år från arbetstidens utgång.

Lokalisering/rådighet

Anläggningen och fastigheten X1 i Krokoms kommun ägs av bolaget som sedan tidigare har erhållit tillstånd till uppförande av överfallsdamm och kraftverk på platsen. Faunapassagen kommer att utföras på fastigheten Y1. Tillstånd till dessa arbeten har erhållits av fastighetsägaren.

Nuvarande anläggning

Den nuvarande anläggningen består av följande delar:

- En ca 80 m lång överfallsdamm över Långan. I anslutning till överfallsdammen finns rester av en fisktrappa som inte tillhör sökanden eller anläggningen.
- En ca 65 m lång stenkista, en lämning efter flottningen, som följer den högra stranden uppströms.
- En ca 40 m lång betong- och stenkista på vänster sida om kraftverksintaget, kistan styr vattnet in i kraftstationen. Denna del är sedan tidigare förstärkt med stålspont.
- Anslutningsdammar
- En maskinstation, belägen ca 50 m nedströms intaget
- En ca 150 m lång, rak utloppskanal
- En ca 20 m lång stålspont som i en akut situation anlades under våren 2010

Planerade åtgärder

De planerade åtgärderna framgår i huvudsak av **bilaga 1**. I **bilaga 2** redovisas justerat läge för ny jorddamm och nytt intag.

En ny jorddamm kommer att anläggas strax uppströms kraftstationen på dess högra sida. Detta medför att ett nytt intag måste gjutas i dammens förlängning. Det nya intaget kommer att bestå av en betongkonstruktion med falsar för sättavstängning. Intaget ansluter mot befintlig damm på vänster sida. På höger sida ansluter intaget mot den nya jorddammen.

Reparation av överfallsdammen kommer att ske i dammens nuvarande läge invid höger strand med en återuppbyggnad till genomsnittlig krönhöjd + 301,70 m. Dammen repareras med en spont som omges av en tätkärna och ett erosionskydd. Som yttre skydd kommer naturlig sten ingjuten i armerad betong att anläggas.

I anslutning till dammens vänstra sida strax uppströms Gysåns utlopp i Långan anläggs en faunapassage om ca 45 m längd med en fallhöjd om ca 0,9 m. Passagen anläggs på fiberduk som först täcks med sprängsten därefter natursten med inblandning av sprängsten för att toppdressas med block av större dimension. Vattenföringen i omlöpet skall vara lägst 2 m³/s och en eftersträvad vattenhastighet är mindre än 3 m/s i den smalaste sektionen.

Befintliga turbiner, tvillingfrancis, lyfts ut och vattenvägarna anpassas för en ny turbin på 400 kW av kaplan-typ med slukförmåga motsvarande den tidigare. Befintlig generator ersätts med en generator anpassad för den nya turbinen. Anläggningen beräknas producera ca 3,5 GWh under ett normalår.

Stenkistan på höger sida uppströms kraftstationen kommer att tas bort med grävmaskin under huvudsakligen torra förhållanden.

I kröndammen till vänster om intaget till stationen kommer en fiskavledare att installeras. I fiskavledaren, som hanterar nedströmsvandrande fisk, kommer det

under tiden 1/5 - 15/10 att avledas 0,4 m³/s. Dammen kommer att anpassas och i samband med detta kapas idag befintlig larsenspont ned och en del i dammen befintligt krossmaterial ersätts med betong. Arbetena utförs i torrhet.

Under byggtiden kommer tre tillfälliga fångdammar att anläggas för att möjliggöra arbeten i torrhet. En av fångdammarna anläggs i utloppskanalen, de andra två i anslutning till överfallsdammen, dels där överfallsdammen ska repareras, dels där omlöpet ska anläggas. Fångdammarna kommer i första hand bestå av stålspont. Dubbla geotextiler, i syfte att minimera omfattningen av grumling, kommer att nyttjas i samband med anläggning/rivning av fångdammarna.

Huvudfix och höjdsystem

Höjdsystemet som används är rikets höjdsystem RH 00. Som huvudfix för arbetena har använts den järndubb, med höjden +301,70 m, som finns i intagets högra betongpelare. Höjdfixen kommer att behöva flyttas under arbetenas utförande. Ny fix kommer att meddelas sedan denna bestämts.

Kostnader m.m.

Den totala kostnaden för fångdammar, reparationen av överfallsdammen inklusive faunapassage, byte av turbin och generator, ny byggnad (komplett installation) samt borttagande av stenkista har beräknats till 12 854 400 kr. I en upprättad investeringskalkyl för ovan nämnda åtgärder redovisas ett nettonuvärde på 18 165 000 kr, se sid. 5 i den tekniska beskrivningen M 1601-13.

Kostnaden för utförande av ny jorddamm samt ny intagsdel till kraftverket har beräknats till 2 800 000 kr. Anläggandet och borttagandet av den akut anlagda fångdammen har beräknats till 1 500 000 kr.

Planfrågor

Kraftverket berörs inte av någon detaljplan. Det finns dock flera riksintressen och andra förordnanden som begränsar markanvändningen vid nedre Långan. Bland annat med avseende på naturvård enligt Natura 2000 och som riksintresse för

kulturmiljövärden samt som riksintresse för rennäringsen. Samtliga Natura 2000-områden är numera klassade som riksintresse enligt 4 kapitlet miljöbalken. Nedre Långan med biflöden är skyddade mot vattenkraftutbyggnad enligt 4 kap. 6 § miljöbalken. Strandskydd gäller enligt 7 kap. 13-18 §§ miljöbalken.

Skyddsåtgärder och försiktighetsmått

Naturvård

Sökanden har anlitat EKOM som utfört en utredning avseende nuvarande och möjlig påverkan på strömvattenekologin i Långforsen till följd av de sökta åtgärderna. Utredningen har redovisats i ett PM daterat 2014-04-29. Utredningen ska kunna läggas till stöd för en uppföljande studie sedan faunapassagen funnits i minst tre år.

En botanisk inventering har utförts under juni 2011. Inventeringen har utförts av Jämtlands Botaniska Sällskap. Inga rödlistade eller i övrigt skyddsvärda växter fanns inom det område som berörs av projektet,

Oljor och kemikalier

En förteckning över oljor som används i verksamheten finns upprättad för den egna verksamheten och kommer att krävas av respektive entreprenör. Oljor (diesel) förvaras i ADR-godkända cisterner. Entreprenörernas oljeförråd kommer att ställas upp på "skyddade" platser och ska uppfylla Jämtkrafts krav på invallningar och övriga skyddsanordningar. En förteckning över alla kemikalier som används i verksamheten finns upprättad för den egna verksamheten och kommer att krävas av respektive entreprenör. I bolagets miljöledningssystem har fastlagts grunderna för egen och för anlitate entreprenörers användning av kemikalier. Miljöskadliga kemikalier undviks så långt det är möjligt.

Luftvårdsfrågor

Vid dammande arbeten används filter för dammavskiljning. I övrigt används vattensprinkling vid behov för dammbekämpning. Maskiner och transportfordon

ska ha avgasrening enligt Euro 4/Steg 3 och enligt Jämtkrafts miljöpolicy. Vid eventuell bergborrning används filter för avskiljning av damm.

Mark och vattenvårdsfrågor

Sanering av eventuell förorenad mark utförs innan andra schaktningsarbeten utförs. Hantering av oljor och drivmedel ska ske vid plats med spillskydd för att undvika markförorening. En stor del av de sökta arbetena utförs i torrhet. Vid grumlande arbeten kommer fiberduk och avledning genom sådan att nyttjas. Grumlande arbeten såsom anläggande och borttagande av fångdammar kommer att undvikas under känsliga perioder.

Buller och avfallshantering

För transport av byggnadsmaterial och teknisk utrustning kommer antalet fordon att variera från 1 till 10 fordon per arbetsdag. Trafiken leds på befintliga vägar. Vid fordonspassager kommer ljudnivån att vara som högst. Naturvårdsverkets riktlinjer för byggbuller ska tillämpas och vid upphandling ställs krav beträffande ljudnivå. Eventuell sprängning får så liten omfattning att det inte finns risk för skador eller störningar i omgivningen. Källsortering utförs vid planerade anläggningsarbeten. Farligt avfall, t.ex. oljor, smörjfett, från schaktmaskiner levereras via godkänd transportör till anläggning med tillstånd att slutligt omhänderta respektive typ av avfall. Metallsrot återanvänds eller levereras till återvinning.

Hälsa och säkerhet

Med hänsyn till den trafik som genereras under byggnadstiden och byggmaskiner kommer det berörda området att vara stängt för allmänheten.

Miljömål och miljö kvalitetsnormer

Miljömål

De nationella, regionala och lokala miljömålen sammanfaller och åtgärder som vidtas lokalt påverkar även de regionala och nationella miljömålen. Planerade åtgärder motverkar risken för dammhaveri och eventuella miljöskador vilket är

positivt för miljömålet levande sjöar och vattendrag. Fortsatt elproduktion vid Långforsen är positivt för att begränsa utsläppen av koldioxid.

Miljö kvalitetsnormer

Enligt utredningar som sökanden låtit utföra utgör ansökta åtgärder inget hinder för att berörda vattenförekomster ska nå gällande miljö kvalitetsnormer. Enligt bolagets bedömningar kommer verksamheten inte att medföra att några miljö kvalitetsnormer för utomhusluft överskrids. Utsläppen av kvävedioxid, kväveoxider, svaveldioxid, bly, bensen etc. är relativt små och det är inte meningsfullt att kvantifiera halter i omgivningsluft.

Vattendirektivet

Den klassificering i VISS som gjorts av Vattenmyndigheten påverkas inte av nu utförda och planerade åtgärder.

Hänsynsreglerna 2 kap. miljöbalken

Kunskapskravet 2 §

Bolaget är miljöcertifierat enligt ISO 14001. Grundläggande miljöinformation/ utbildning ges till samtliga anställda, kompletterande miljöutbildning ges till miljöansvarig och särskilt berörda. Konsulter anlitas när det saknas intern kompetens eller tillräckliga erfarenheter.

Bästa möjliga teknik (BAT) 3 §

Anläggningen får god teknisk standard med bra totallösningar.

Lokaliseringsprincipen 4 §

Vattenkraften är väl etablerad sedan nästan etthundra år. Då det rör sig om reparation av befintlig anläggning finns det inga alternativa lokaliseringar.

Hushållning med råvaror och energi 5 §

Källsortering sker för återanvändning och återvinning av restprodukter.

Produktvalsprincipen 6 § och ansvar för att avhjälpa skada 8 §

En övergång till mindre miljöskadliga oljor sker efterhand som de finns tillgängliga. Bolaget har ansvar för att avhjälpa eventuella skador från anläggningen.

Kontroll av verksamheten

Det organisatoriska ansvaret regleras genom skriftlig delegation till vissa befattningshavare. Kontroll, övervakning, fortlöpande undersökning och riskbedömning finns reglerat i befattningsbeskrivningar och rutiner som finns i bolaget kvalitets- och miljöledningssystem. Kontroll av verksamhetens påverkan på den yttre miljön sker genom journalföring, provtagning och eventuella besiktningar sker enligt rutiner i Jämtkrafts miljöledningssystem. Vidare ingår dokumentation angående använda oljor och hur ansvar fördelas vid anläggningen. Anlitade entreprenörer har ansvar för att behövlig kontroll och journalföring utförs.

Berörda fastigheter/sakägare

Ägarna till fastigheten Z1 har skriftligt meddelat att de inte har någon erinran mot redan utförda och nu aktuella åtgärder. Ägaren till fastigheten Y1 har meddelat att man inte har några erinringar angående utförda och planerade aktuella åtgärder. Nedre Långans FVOF är informerad genom samråd med ordföranden. Information för samråd har även sänts till Jovnevaerie Sameby, vilka inte avhörts med synpunkter.

Miljökonsekvensbeskrivningar, samrådsredogörelser

Sökanden har upprättat tre miljökonsekvensbeskrivningar, en för vardera ansökan. I miljökonsekvensbeskrivningarna framgår bl.a. följande.

Nollalternativ

Bolaget innehar ett gällande tillstånd för verksamheten vid Långfors kraftverk och avser att fortsätta bedriva kraftproduktion i stationen. I och med tillståndet har bolaget även ett ansvar för att underhålla anläggningen. Nollalternativet i det aktuella fallet utgörs därför av en situation där underhållsåtgärder som krävs för en fungerande station förutsätts vara utförda. Överfallsdammen förutsätts vara

reparerad med utlagda stenar och block (inom ramen för en anmälan om vattenverksamhet) och kraftstationen förutsätts vara reparerad med befintlig eller ny turbin för ett fungerande kraftverk. I nollalternativet finns i enlighet med dagens situation varken faunapassage eller fiskavledare. I nollalternativet kvarstår därmed problemen med hinder för fiskvandring som anläggningen i dagens utformning skapar.

Påverkan på vattenmiljön

Byggskedet

Stenkistan bedöms kunna rivs från land med hjälp av en grävmaskin och materialet förflyttas från vattenområdet. Mindre grumling kan tillfälligt uppstå under delar av arbetet, men i begränsad mängd då stenkistan består av ursköljda stenmassor.

För att arbetena kring stationen ska kunna utföras med så liten påverkan på vattenmiljön som möjligt planerar bolaget att vidta åtgärder för att kunna arbeta i torrhet. Då stationen försetts med ett nytt intag kommer detta att hållas stängt för att förhindra att vatten kommer in i stationen. Därmed behövs inga åtgärder för att skärma av vattnet uppströms stationen. Vatten kommer dock att behöva hållas undan även från utloppskanalen. Därför kommer en fångdamm (av stålspont) att anläggas nedströms kraftverket.

Vid den del av överfallsdammen som ska repareras kommer en stålspont att slås ned i botten uppströms dammen för att den ska skärma av vattnet och låta arbetena ske i torrhet. Larsenspont lämpar sig bra i strömmande vatten, då den inte eroderar som exempelvis damm som anläggs av packat material.

Liksom vid reparationen av överfallsdammen behöver vattnet skärmas av från arbetsplatsen vid den planerade faunapassagen för att det inte ska föra med sig material som friläggs vid de grävarbeten som krävs för att skapa passagen. Konsekvenserna av grumlande arbeten bedöms bli begränsade.

Långsiktig påverkan på strömvattenmiljön

Den cirka 400 m långa sträcka som överfallsdammen dämmer kommer inte att förändras av de planerade åtgärderna utan den kommer att förbli uppdämd. Området med djupare och lugnare vatten gynnar äldre fisk och kan utgöra övervintringslokal, men minskar dess betydelse som uppväxtområde.

Den planerade faunapassagen bedöms göra det möjligt för fisk och andra vattenlevande organismer att vandra och/eller sprida sig uppströms i Lången. Genom minimitappningen om 2 m³/s garanteras att passagen fungerar även under lågvatten. Minimitappningen ökar också vattenföringen på sträckan mellan intaget och utloppskanalen och minskar därmed den befintliga anläggningens påverkan på den biologiska produktionen i viss mån vilket kan ge positiva effekter.

Genom installation av en fiskavledare i anslutning till intagsgallret bedöms anläggningens påverkan på nedströms fiskvandring minska. Viss dödlighet bland mindre fisk bedöms förkomma även i framtiden, men antalet fiskar som följer med vattnet genom turbinen bedöms minska med fiskavledaren. Effekterna på fiskbestånden bedöms som marginella.

Sammantaget medför de föreslagna åtgärderna förbättringar av förutsättningarna för strömvattenekologin uppströms och nedströms Långfors kraftverk.

Påverkan på kulturmiljön

Modern utrustning kräver mindre utrymme än den gamla och därför kommer endast delar av stationshuset att rivas och ersättas. Det nya stationshuset kommer att vara en byggnad i trä som harmonierar med övriga byggnader på platsen och smälter in i miljön och landskapsbilden. Resterna av den fisktrappa som är utpekad som övrig kulturhistorisk lämning kommer att tas bort. De kulturhistoriska värdena hos lämningen bedöms dock vara små och trappans värde för platsen som litet. Sammantaget påverkas kulturmiljön endast i liten omfattning.

Påverkan på rennärning

Rennärningen bedöms inte komma att påverkas av de planerade åtgärderna vid forsén då åtgärderna inte tar betesmark i anspråk. Däremot kan renarna störas av buller från transporter och arbetsmaskiner, om de befinner sig i området. Bolaget avser att föra en dialog med samebyn och informera om de åtgärder man planerar att utföra för att undvika onödig störning för renhjorden.

Påverkan på friluftsliv i området

Åtgärderna kommer inte att påverka allmänhetens tillgång till området mer än under byggskedet. I dagsläget råder fiskeförbud närmast dammen och det förbudet kommer att finnas kvar. De långsiktiga förutsättningarna för fiske och fisketurism kring Långan förbättras dock med förbättringarna i den akvatiska miljön.

Miljö kvalitetsnormer

De föreslagna åtgärderna i huvudalternativet bedöms förbättra förutsättningarna för strömvattenekologin uppströms och nedströms Långfors kraftverk. Därmed bedöms de även bidra till bättre förutsättningar för att uppnå den gällande miljö kvalitetsnormen ”god ekologisk status” i de angränsande vattenförekomsterna.

Förbättringarna kommer främst från anläggandet av faunapassagen som ger möjlighet till vandring uppströms och nedströms överfallsdammen (förbättrad kontinuitet). Minimitappningen förbättrar även förutsättningarna för biologisk produktion vid lågvatten (förbättringar inom hydrologisk regim).

Riksintresse/Natura 2000

Långan utgör ett Natura 2000-område. De ansökta åtgärderna påverkar syftet med bevarandet på ett positivt sätt genom att de miljöförbättrande åtgärderna (faunapassage, fiskavledare, minimitappning) förbättrar förutsättningar för fiskvandring (i viss mån även biologisk produktion) som är del av de funktioner som krävs för att upprätthålla ett långsiktigt bevarande av livsmiljön. Åtgärderna torde därmed även bidra till förbättrande bevarandestatus hos de typiska arterna.

Utbredningsområdet påverkas inte av åtgärderna. Sammantaget kommer åtgärderna inte komma att påverka Natura 2000-områdets syfte eller bevarandemål negativt.

Verkställighetsförordnande

M 2743-11

Arbetena kommer att ske i torrhet varför någon påverkan på miljö eller annans egendom eller annan störning av betydelse ej kommer att ske. Det är också nödvändigt för sökanden att arbetena kan påbörjas skyndsamt då ett tillstånd till bibehållande av särskilt tillståndsgiven fångdamm kan komma att löpa ut.

M 2744-11

Ett bibehållande av fångdammen medför inte någon tillkommande miljöpåverkan, eller annan störning, av betydelse samt att dammen är nödvändig som skydd för den skadade anläggningsdelen till dess reparationsarbeten tillståndsgivits och genomförts.

M 1601-13

Drifttillstånd för anläggningarna föreligger sedan 1918. Arbetena i kraftstationen kommer att ske i torrhet varför någon påverkan på miljö eller annans egendom eller annan störning av betydelse ej kommer att ske. Arbetena med reparation av dammen innebär endast momentan negativ miljöpåverkan av liten omfattning och innefattar en bestående förbättring av miljön genom den planerade faunapassagen och bör utföras snarast.

YTTRANDE FRÅN DOMSTOLENS FISKESAKKUNNIGE

Domstolens fiskesakkunnige, **Miljöutredningar och fiske, länsstyrelsen i Västernorrlands län**, har framfört att ansökta åtgärder bedöms få endast begränsade och övergående negativa effekter i berörda vattenområden.

För att säkerställa den biologiska mångfalden i Långforsen och minimera negativ påverkan från avledning av vatten till Långfors kraftverk bör föreslagna villkor dock kompletteras.

Ett eventuellt tillstånd till Långfors kraftverk bör kompletteras på så sätt att Långforsen ständigt tillförs medellågvattenföringen (MLQ). Är tillrinningen lägre skall tillrinningen släppas i Långforsen.

Den närmare utformningen av den av sökanden föreslagna fiskavledaren i intagskanalen och den tid under året denna ska vara i drift, bör fastställas efter en provotid om 5 år då funktionen optimeras.

Det råder osäkerhet i vilken utsträckning den planerade faunapassagen kommer att fungera som avsett. En funktionskontroll med avseende på uppströms och nedströms fiskvandring bör därför utföras under minst 5 år efter att faunapassagen tagits i drift.

För att minska negativ inverkan genom grumlingar från ansökta åtgärder föreslås att anläggande och borttagande av fångdammar företrädesvis utförs vid lågvattenföring under tid då påverkan på akvatiska värden minimeras, företrädesvis under perioden juli-augusti.

För att minska skaderisken för nedströms vandrande fisk i framtiden förses det nya vattenintaget till kraftverket med fingaller i kombination med ett lutande intagsgaller med flyktöppningar för avledning av fisk till Långan.

Som kompensation för grumlingsskada som ändå kan uppkomma på fiskbestånd och fiske i berörda vattenområden föreslås att sökanden erlägger en särskild fiskeavgift om 20 000 kronor vardera i M 2744-11 och M 1601-13 enligt 6 kap 5 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser för vattenverksamhet.

INKOMNA YTTRANDEN M.M.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) har avstått från att yttra sig i målet.

Naturvårdsverket

Verket, som endast yttrat sig i mål M 1601-13, har bestritt att sökt tillstånd meddelas och motsatt sig att verkställighetsförordnande meddelas.

Det aktuella området omfattas av utbyggnadsförbudet enligt 4 kap. 6 § miljöbalken. Oavsett utgångspunkt för bedömningen så anser verket att åtgärderna medför mer än obetydlig miljöpåverkan. Det bör understrykas att man enligt praxis ska göra en mycket restriktiv bedömning (RÅ 1993 ref. 44). Utgångspunkten för bedömningen måste vara den idag rådande situationen. Stöd för denna uppfattning finns i Mark- och miljööverdomstolens avgörande gällande Klinte kraftverk (MÖD 2012:56, mål nr M 676-12), där domstolen slog fast att ett tillstånd till vattenverksamhet med vissa villkor att reglera vattenståndet inte innebär att verksamhetsutövaren efter att ha tillåtit ett läckage som medfört att ett delvis nytt naturtillstånd inträtt, kan få ett nytt tillstånd att åtgärda detta i strid mot annan lagstiftning. I nuläget utgör dammen inget vandringshinder. Inte heller undandras vatten från Långforsen genom avledning till kraftverket. Att nu återuppföra en anläggning skulle medföra en mer än obetydlig miljöpåverkan och skulle därmed strida mot utbyggnadsförbudet i miljöbalken. En återuppbyggnad skulle stå i strid med Natura 2000 bestämmelserna samt avsevärt försvåra möjligheten att nå god ekologisk status till 2021.

Om bedömningen ska utgå från vad som är tillståndsgivet, så bör det noggrant analyseras och fastställas vad som egentligen är tillståndsgivet. Det är oklart vad som omfattas av 1918 års dom. Det är också oklart huruvida 1921 års dom ska beaktas. Det är heller inte klarlagt vilka förändringar som gjorts därefter som kan anses omfattas av tillståndet. Det kan vidare konstatera att 1918 års dom inte angav någon bestämmelse för intag eller tappning.

Miljöpåverkan ska enligt förarbetena bl.a. bedömas utifrån om åtgärderna påverkar de bevarandevärden som utgjort motiv för att älven eller älvsträckan ska undantas från vattenkraftsutbyggnad. Motiv för utbyggnadsförbudet gällande nedre Långan (BoU 1983/84:30 s.14) var och är att Långan är ett av de sista kvarvarande strömfiskevattnen av någon storlek i Östersunds närhet och att älvsträckan har de största

utvecklingsmöjligheterna för ett ökat fritidsfiske och därmed sammanhängande turism.

Man ska dock inte enbart titta på påverkan på bevarandevärden, utan enligt Regeringsrätten (RÅ 2004 ref. 14) kan det inte bortses vare sig från annan miljöpåverkan än sådan som uttryckligen nämns i förarbetena eller sådana effekter på miljön som inte kan antas bli bestående. I rättsprövningsbeslutet gällande Långforsen från 2004 nämns bl.a. grumling som en negativ miljöpåverkan som beaktades. Av sakkunnigutlåtandet framgår att temporära grumlingar bedöms uppkomma under byggnadstiden även i nu aktuellt fall och att även fisket kan komma att påverkas negativt under arbetenas genomförande.

Verket bedömer att de ansökta åtgärderna är tillståndspliktiga enligt Natura 2000 bestämmelserna och inte är tillåtliga enligt 7 kap. 28 a § MB varför tillstånd inte kan meddelas. Tillstånd enligt Natura 2000 bestämmelserna krävs och att sådant tillstånd inte kan lämnas. En reparation av dammen kommer att innebära en försämring i förhållande till Natura 2000- områdets bevarandemål. Den gynnsamma bevarandestatus som området bedöms ha är baserad på de förhållanden som råder idag och inte vad som är tillståndsgivet. Beviskravet ställs högt vad gäller Natura 2000 bedömningar, enligt direktiv, kommissionens vägledning och EU-domstolens praxis. Den prövande myndigheten ska försäkra sig om att området inte kommer att ta skada.

Miljökonsekvensbeskrivningen är bristfällig vad gäller denna bedömning och utgår från fel förutsättningar för bedömningen av påverkan på Natura 2000.

Bedömningen att det föreligger gybs (gynnsam bevarandestatus) gjordes utifrån dagens förutsättningar, medan nollalternativet enligt bolaget är den tillståndsgivna situationen. När det gäller såväl frågan om Natura 2000 tillstånd krävs som frågan om tillstånd kan meddelas ska försiktighetsprincipen tillämpas.

En faunapassage är inte en fullgod åtgärd för att uppväga att flödet vid sidan av dammen upphör. Det är heller inte godtagbart att funktionen av faunapassagen är så osäker att det föreslås en provotid. Det har under förhandling framkommit att olika uppfattningar finns om dess funktion. Även sakkunnige pekar på osäkerheterna i bedömningarna. EKOM bedömer att detta bedöms "bäst" i detta fall, men medger att osäkerhet finns. Bolaget har nu föreslagit att frågan skjuts upp under en provotid. Enligt HD:s uttalande i Bunge, som i sin tur hänvisar till EU praxis (Waddensee) så måste det vid en tillståndsprovning enligt 7 kap. 28 a § kunna göras en bedömning som är fullständig, exakt och slutgiltig. Det går inte att skjuta upp avgörande frågor på provotid. Det är oklart vad som ska hända om fiskvägen inte fungerar som tänkt. Det kan rent teoretiskt bli så att de ändringar som skulle behövas för att få en fungerande fiskväg är sådana som bedöms som oskäliga av bolaget. Det går därför inte att lämna tillstånd enligt 7 kap 28 a §.

Havs- och vattenmyndigheten

Myndigheten, som endast yttrat sig i mål M 1601-13, har yrkat att ansökan avslås. För det fall ansökan bifalls instämmer myndighet i vad länsstyrelsen i Jämtlands län yrkat beträffande spaltvidd i fiskavledaren.

Byggnation av ett nytt kraftverk med tillhörande damm bedöms inte innebära en endast obetydlig miljöpåverkan. Byggnationen av ett nytt kraftverk kan komma att skada de naturvärden som Natura 2000-området avser att värna. Det kan i många fall vara angeläget att upprusta och effektivisera befintliga vattenkraftverk för att öka produktionen av förnybar el. Just i detta fall är dock de höga naturvärdena som finns i området mer angelägna att bevara och skydda än att genom ett nytt kraftverk åstadkomma en förhållandevis liten produktion av förnybar energi. Som jämförelse kan nämnas att produktionen vid Långforsens nya kraftverk endast skulle ge ca en procent av den produktion som sker i Jämtkrafts anläggning Hissmofors i Indalsälven.

Kraftstationen omgärdas av flera starka skyddsintressen. Stationen ligger i Natura 2000-området "Långan nedströms Landösjön" (SE0720358). Berörd del av Långan

omfattas även av riksintresse för naturvärden enligt 3 kap 6 § MB. Området omfattas också av förbud enligt 4 kap 6 § i miljöbalken, varför vattenkraftverk samt vattenreglering eller vattenöverledning för kraftändamål inte får utföras. Detta gäller dock inte vattenverksamhet som förorsakar endast obetydlig miljöpåverkan. I förarbetena (prop. 1985/86:3 s. 108-110 och s. 186 samt prop. 1997/98:45 II s. 41) anges bl.a. att ett undantag från utbyggnad inte bör innebära att smärre åtgärder som hänför sig till exempelvis redan företagen reglering helt ska förhindras. Ersättningsbyggnader, ombyggnader och effektiviseringar bör kunna tillåtas om de har endast obetydlig miljöpåverkan, d.v.s. om åtgärderna endast i ringa utsträckning påverkar de bevarandevärden som utgjort motiv för att älven eller älvsträckan ska undantas från vattenkraftsutbyggnad.

I rättsfallet RÅ 2004 ref 14, som ju gällde Långfors kraftstation i Långan, bedömde Regeringsrätten, i motsats till regeringen och tidigare vattendomstolen, att de anläggningar som utbyggnaden skulle omfatta innebar ett ingrepp av inte ringa omfattning i miljön vid Långforsen. Det föreföll vidare sannolikt att åtgärderna, när de genomfördes, kunde i mer än obetydlig omfattning, genom t.ex. grumling, påverka det biologiska livet i och nedströms forsens. I MÖD 2013:40 (dom den 5 juni 2013 i mål nr M 6229-12) gällande Untra kraftverk klargör Mark- och miljööverdomstolen att en utbyggnad, även om anläggningsåtgärderna inte kan antas komma att förorsaka störningar på längre sikt, kommer att varaktigt förändra natur- och kulturmiljön betydligt i kraftverksområdet. Vid en sammantagen bedömning av verkningarna av de byggnadsåtgärder som planerades i fallet Untra kraftverk bedömde Mark- och miljööverdomstolen att åtgärderna skulle medföra mer än obetydlig miljöpåverkan. Förbudet i 4 kap. 6 § miljöbalken mot vattenkraftsutbyggnad i nedre Dalälven lade därför hinder i vägen för att tillåta den ansökta verksamheten.

Nu berörd vattenförekomst (SE704840-142687) bedömdes år 2009 av den regionala vattenmyndigheten ha otillfredsställande ekologisk status. Av ramdirektivet för vatten (2000/60/EG) och vattenförvaltningsförordningen (2004:660) samt vattenmyndighetens föreskrifter framgår att god ekologisk status ska uppnås 2015. För

den aktuella vattenförekomsten har tidpunkten flyttats fram till 2021 för att det krävs så omfattande åtgärder i vattendraget för att god ekologisk status ska kunna uppnås. Miljökvalitetsnormen enligt 5 kap. miljöbalken är således att god ekologisk status ska uppnås år 2021.

Huvudorsaken till att vattenförekomsten har otillfredsställande status har bedömts vara flödesregleringar, men ytterligare utredningar har bedömts lämpliga för att klargöra vilka åtgärder som krävs för att skapa hydromorfologiska förutsättningar för att uppnå god ekologisk status. Miljökvalitetsnormen är satt till god ekologisk status år 2021. Det krävs kraftfulla åtgärder för att vattenförekomsten ska kunna förändra status från otillfredsställande till god till 2021.

För att få till stånd en effektiv och säker elproduktion vid Långfors vattenkraftverk krävs omfattande åtgärder i Långan. Dagens damm över Långan är i mycket dåligt skick. Omfattande schaktnings-, fyllnings- och gjutningsåtgärder kommer att behöva utföras i Långans Natura 2000-område om ett nytt kraftverk ska byggas. Dessutom uppstår problem med att finna en säker lösning på fiskvandringen upp- och nedströms den nya kraftstationen. Fisk såsom öring och harr kommer att lockas in i kraftverkets utloppskanal som är flera hundra meter lång och få svårt att finna passagen uppströms förbi dammen. Myndigheten instämmer i sakkunniges utlåtande att fiskvandringssituationen förbi anläggningen inte förbättras i förhållande till den situation som råder i Långforsen och att det råder osäkerhet i vilken utsträckning den planerade faunapassagen kommer att fungera som avsett.

Kammarkollegiet

Kollegiet har bestritt bifall till bolagets yrkanden i målen M 2743-11, M 2744-11 och M 1601-13. I sistnämnda mål har kollegiet yrkat i första hand att ansökan ska avvisas.

Avvisningsgrunder

Det är ej visat att rådighet föreligger. Av sid 6 i miljökonsekvensbeskrivningen framgår att Stensjöns Kraft AB på 1970-talet innehaft tillstånd att bygga ut hela

fallhöjden mellan Landösjön och Indalsälven. Bolaget har inte ingivit någon utredning som visar att man nu innehar rådighet för ansökta åtgärder. Det bestrids vidare att ett eventuellt tillstånd 1918 enligt 1880 års vattenrättsförordning kan innebära rådighet. Det fanns ingen regel som innebar att man fick tvångsrätt till annans mark. Denna möjlighet kom först 1918.

Det är ett oklart tillståndsförhållande bl.a. genom att det finns två olika tillstånd och två olika anläggningar. Turbinerna har ändrats 1925 och anläggningen har byggts om, ändringar som man borde ha yrkat godkännande för. Enligt Högsta domstolen, NJA 2013 sid. 135, kan tillstånd bara lämnas för det som omfattas av ansökan.

Det saknas igångsättningsmedgivande.

Miljökonsekvensbeskrivningarna är oklara och författarna till dessa dokument har inte varit närvarande vid huvudförhandlingen. Det framgår ej av 1918 års utslag att verksamhetsutövaren givits tillstånd att hålla en tät damm över hela vattendraget. I vart fall har bolaget nu gått förlustig denna rätt genom bristande underhåll, på sätt som framgår av Mark- och miljööverdomstolens avgörande berörande Klinte kraftverk.

Invändningar i sak

Bolaget har inte klarat sin bevisbörda om att de sökta åtgärderna medför endast obetydlig miljöpåverkan. De exempel som anges i förarbetsuttalanden om t.ex. lokal energiproduktion är det inte fråga om i detta fall. De nu sökta åtgärderna innebär egentligen inte heller någon energieffektivisering av det befintliga kraftverket utan avser i praktiken en utbyggnad genom byte till större turbin med högre effekt och med möjlighet till körningar under flera tusen fler timmar jämfört med befintlig turbin. Enligt Vattenfalls Energihandbok framgår att den största enskilda effektiviseringspotentialen ligger i förändrade vattenhushållningsregler, dvs. bättre utnyttjande av vatten i kraftproduktion. Detta förfarande står dock i strid mot olika miljöintressen där man vill öka spillvattenmängden och tiden för ökat

flöde. Effektiviseringspotentialen är begränsad av fysikaliska och ekonomiska skäl till 2-3 procent.

Beträffande frågan om förnybar energiproduktion vid bedömning enligt 4 kap. 6 § miljöbalken framgår bl. a. av Mark- och miljööverdomstolens dom den 20 november 2007, mål nr M 8867-06, gällande Stackmyra kraftverk och Regeringsrättens dom gällande Kattåns kraftverk, se RÅ 1993 ref. 44, att det inte ska ske någon avvägning mellan energi- och miljöintressena vid prövning av bestämmelserna i 3 och 4 kap. miljöbalken.

Frågor om grumligar och risken för miljöutsläpp är såsom expertmyndigheterna framhållit inte beaktade.

Enligt miljökonsekvensbeskrivning avser bolaget ansöka om strandskyddsdispens inom strandskyddat område. Det är ej visat att bolaget erhållit strandskyddsdispens för beräknade åtgärder av Krokoms kommun och i vart fall föreligger ej särskilda skäl för mark- och miljödomstolen att meddela sådan dispens.

Det är vidare tveksamt om bolaget uppfyller kravet på bästa möjliga teknik när man måste prövotidssätta frågor om fingaller och fiskvägar; två förutsättningar för tillåtligheten. Tillåtlighetsfrågor brukar inte sättas på prövotid.

Särskilt om samhällsekonomisk nytta

Bolagets kalkyl för beräkning av värdet på kraftproduktionen och därmed underlaget för en beräkning av den samhällsekonomiska nyttan enligt 11 kap. 6 § MB, är felaktig ur flera hänseenden. Värdet av den beräknade elproduktionen är lågt, vilket framgår även av Mark- och miljödomstolens beslut om att inte inhämta yttrande från Energimyndigheten. Regeringen har dessutom i sin senaste budgetproposition 2013/2014 uttalat en strävan är att minska Sveriges beroende av vattenkraft. Enligt uppgifter från Energimyndigheten har bolaget varken sökt eller erhållit beslut om el-certifikat för kraftstationen i Långforsen.

Bolaget har inte heller kunnat lämna uppgifter om vilket pris på elcertifikatet som man utgått ifrån vid sin beräkning. Bolagets kalkyl synes utgå från ett pris om ca 400 kr/MWh medan Energimyndigheten uppgivit att priset för 2011 och 2012 varit 168 kr/MWh resp 187 kr/MWh. Det verkar även som om bolaget räknat med elcertifikat under 40 år trots att bidrag enligt el-certifikatsystemet endast kan utgå under maximalt 15 år. Det saknas uppgifter om påverkan på allmänna intressen. Kalkylen behöver även justeras i bl.a. följande hänseenden:

Delposter	Enligt bolaget	Enligt Kammarkollegiet
Vilken produktion avses?	Den gamla som är rättskraftigt	Nyttillkommen
MLQ Kostnaderna		Vilket MLQ avses? Oklart vilket år som avses
Påverkan på allmänna intresset		-inget bidrag till energiförsörjningen +alternativkostnader
Genomsnittspris på produktionen	40 öre	30 öre
Byggkostnaderna		+ 2,8 milj kr
Totalt		- 1,5 milj kr
Inflationen		+ 2,3 %, 3 år (vid 2011 års värde)

Länsstyrelsen Jämtlands län (länsstyrelsen)

I mål M 2743-11 har länsstyrelsen yrkat att mark- och miljödomstolen avslår bolagets ansökan om att uppföra ny jorddamm och nytt intag och istället hanterar denna inom ramen för mål M 1601-13. I mål M 2744-11 har länsstyrelsen tillstyrkt ansökan.

I mål M 1601-13 har länsstyrelsen yrkar att mark- och miljödomstolen

1. avslår bolagets ansökan och i andra hand,
2. för det fall domstolen bifaller ansökan, att villkor meddelas om
  - att tillståndet tidsbegränsas till utgången av 2021,
  - att fiskavledare med lutande grindar med en spaltvidd om 10 mm installeras i utloppskanalen, samt

- att minimitappningen genom överfallsdammen och omlöp ska uppgå till minst medellågvattenföringen, och

3. att ansökan tillståndsprövas enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken.

Som skäl till sin inställning i mål nr M 2743-11 har länsstyrelsen anfört att dammen och intaget till kraftstationen inte utgör en akutåtgärd som behövs för att säkra kraftstationen. Om ett nytt intag till kraftstationen och en ny jorddamm hade utgjort akutåtgärder så hade dessa rimligen redan varit byggda i likhet med de akutåtgärder som utfördes efter vårfloden 2009. Dessa åtgärder är att betrakta som en del av den ombyggnation av kraftstationen som bolaget ansöker om i mål nr M 1601-13.

Som skäl till sin inställning i mål nr M 1601-13 har styrelsen anfört att åtgärderna innebär mer än obetydlig miljöpåverkan enligt 4 kap. 6 § MB samt förhindrar möjligheten att uppnå och bibehålla miljö kvalitetsnormer och gynnsam bevarandestatus.

Ett av de bärande argumenten till varför Regeringsrätten, RÅ 2004 ref. 14, inte meddelade tillstånd till ombyggnad av dammen och kraftstationen var den grumlingspåverkan som den sökta verksamheten ansågs medföra. Den nu sökta verksamheten liknar i stor utsträckning den tidigare ansökan. Grumling har inte en annan effekt och påverkan på Långans vattensystem och Natura 2000 område idag än vad man konstaterade i Regeringsrättens dom. Redan i samrådsskedet med bolaget beslutade länsstyrelsen att åtgärderna medför betydande miljöpåverkan enligt 6 kap. 5 § miljöbalken med hänvisning till den grumlingsproblematik som kan uppkomma. Bolaget inte har visat på att risken för grumling inte medför att de biologiska värdena i Lången riskerar påverkas.

Till år 2021 ska beslutade miljö kvalitetsnormer för Långans vattensystem vara uppfyllda enligt Sveriges förpliktelser enligt EU:s ramdirektiv för vatten. Tillståndet ska därför tidsbegränsas så att efter utgången av 2021 finns möjlighet att pröva verksamhetens påverkan på miljö kvalitetsnormerna.

Bolaget avser installera fingaller med en spaltvidd om 20 mm. Det har även framfört att det föreligger osäkerhet om mindre fisk passerar intagsgallret vid höga vattenhastigheter. De räknar med en dödlighet på omkring 10-25 % för fisk mindre än 20 cm. Med tanke på Långforsen betydelse för rekrytering av ungfisk är det av stor vikt att denna fråga utreds fullt ut. Länsstyrelsen anser därför att det föreligger brister i redovisningen då bolaget inte kunnat redogöra för vilka effekter en spaltvidd om 20 mm har på nedströmsvandrande ungfisk.

Om bolagets ansökan bifalls bör lutande grindar med en spaltvidd om högst 10 mm installeras. Dessa används på flera platser redan idag och utgör bästa möjliga teknik (Havs- och vattenmyndighetens rapport 2013:14).

Övriga bedömningar

Fiskvandring - uppströms

- Nedre Lången har historiskt varit ett öppet vattensystem med möjlighet till fiskvandring mellan Indalsälven och Landösjön.
- Hinder för detta har inrättats i och med dammar i Långforsen och i Landösjöns utlopp.
- Landösjön: Fisktrappa finns samtidigt som kraftverk saknas, vilket gör upp- och nedströmsvandring möjlig.
- Långforsen: Dammen är i sitt nuvarande skick delvis raserad och bedöms inte utgöra vandringshinder för fisk (sakkunnigutlåtande, aktbilaga 22).
- Öring och harr samt även svagsimmande arter har behov av passera Långforsen under olika delar av livscykeln.

Påverkan av föreslagen ombyggd damm med omlöp samt kraftverk taget i drift

- Sökanden har inte övertygande visat att möjligheterna till fiskvandring inte försämras.
- Tillkomst av fullödig damm med omlöp är alltid sämre ur fiskvandringssynvinkel än en öppen fors, hur välkonstruerat omlöpet än är.
- Anlockning till omlöp försvåras vid låga flöden då en stor del av flödet går via kraftverk och kanal, vilket riskerar leda till att fisk väljer fel väg.

- Fiskvägens placering på ”fel” sida av Lången jämfört med huvudflöde och utloppskanal kan innebära svårigheter för fisk att hitta omlöpet.
- Ung öring och harr liksom svagsimmande arter (till exempel bergsimpa) riskerar få problem att passera omlöpet, framför allt vid höga flöden.
- Nedströms vandring riskerar att hindras/fördröjas som en följd av att vatten avleds till kraftverket, framför allt vid låga flöden.

Påverkan på strömhabitat

- Vattendjup och strömhastighet reduceras, liksom forsens energi.
- Forsens utbredning och storlek reduceras liksom strömvattenmiljöns variation. Tillgången till olika kombinationer av djup, strömhastighet och bottensubstrat minskar liksom antalet tillgängliga ekologiska nischer i forsens. Det i sin tur medför lägre biologisk mångfald.
- Minskningen av flödet i forsens blir relativt sett störst under sommaren, när den huvudsakliga biologiska produktionen sker.
- Forsens fungerar som viktigt uppväxtområde för ung harr och därmed som leverantör av rekryter till en stor del av Nedre Lången i övrigt.
- Därmed kan ett idrifttagande av kraftverket innebära en påverkan på fisktillgången på ett väsentligt större område än bara i Långforsens.

Krokoms kommun

Kommunen har i yttrande angivit att ansökan bör kompletteras med de regler/domar och bestämmelser och ägandeförhållanden som finns för befintlig fisktrappa i Långforsens. Bolaget har angett intäkt av elcertifikatsavgift i handlingarna. På Energimyndighetens hemsida om godkända anläggningar för tilldelning av elcertifikat, finns inte Långforsens med, däremot finns den med på sidan för utfasade anläggningar. Ett förtydligande i frågan om elcertifikat önskas.

För möjlighet till nedströmsvandring av fisk ska bästa möjliga teknik användas. Enligt Översiktsplan för Krokoms kommun, del 1 sid. 25, vilken antogs 1991 och som nu är under revidering, framgår bland annat att "Lången är skyddad enligt Naturresurslagen. Utbyggnad för vattenkraft får inte ske. Endast företag som innebär obetydlig miljöpåverkan kan prövas. Långgens riksintressanta naturområde

och fisket, ger många fina naturupplevelser ur tre olika aspekter: vetenskaplig naturvård, friluftsliv och kulturminnesvård- "en tätortsnära vildmarksälv".

Om detta skrev även Regeringsrätten i sin dom RÅ 2004 ref. 14, då man hänvisade till bostadsutskottets uttalande, vilket utskotten gjorde i samband med den riksomfattande planen för vattenkraftsförsörjningen (prop. 1983/84:160). Utskottet uttalade att "Långan är ett av de sista kvarvarande strömfiskevattnen av någon storlek i Östersunds närhet och att älvsträckan har de största utvecklings-
möjligheterna för ökat fritidsfiske och därmed sammanhängande turism". Dessutom ansågs Långan och området i dess närhet "vara av stort intresse för rekreation och rörligt friluftsliv och ha en säregen vildmark och höga naturvärden". Utskottet angav även att "området präglas av en orördhet eftersom bebyggelsen vid älvens stränder är praktiskt taget obefintlig". Bostadsutskottet förordade att Långan inte skulle tas med i planen. Riksdagen beslutade enligt utskottets förslag. Regeringsrätten skriver vidare att begreppet "obetydlig miljöpåverkan" innebär att en "mycket restriktiv bedömning av vattenföretagets tillåtlighet skall ske".

Under rubriken Planeringsmål, del 1 sid. 25, i Översiktplan för Krokoms kommun står att "det främsta planeringsmålet för Nedre Långan, är att fler människor skall kunna få glädje av älvsträckan och naturen kring älven. Målet är att kunna uppleva området som orört av den moderna tidens ingrepp. Det gamla bygdekraftverket vid Långforsen från 1918, är mer en sevärdhet än ett miljöingrepp. Vattnet forsar över en gles damm av stora stenar och kraftstationen är sevärd med sitt ursprungliga torn, varifrån elledningarna tidigare utgick. Att bygga om kraftverket med en modern betongdamm och uppföra ny kraftverksbyggnad i stålplåt, skulle betydligt förändra miljön - även om minimitappning sker över betongdammen. Hänsyn skall tas till miljön i området så att friluftslivets samt natur- och kulturminnesvårdens intressen beaktas. Ingen bebyggelse får därför tillkomma, utom eventuellt mindre anläggningar, t ex vindskydd som tillgodoser det rörliga friluftslivets behov".

Älvräddarnas Samorganisation

Organisationen har bestritt bifall till bolagets yrkanden i mål M 2743-11 och mål M 1601-13. Den har även gjort gällande att sistnämnda ansökan ska avvisas på grund av bristande rådighet.

Samhällsnyttan är högst begränsad eftersom kraftverket beräknas producera el för endast ca 150 villor. Med beaktande härav och då all vattenkraftsverksamhet medför miljömässiga skador borde ansökan avslås redan på denna grund. I sin egenskap av s.k. minikraftverk fyller det inte heller någon funktion som reglerkraft mellan elproduktionen och elkonsumtionen.

De planerade arbetena kommer att orsaka mer än obetydlig miljöpåverkan och står därmed i strid med 4 kap. 6 § miljöbalken. Enligt Regeringsrättens dom RÅ 1994 ref. 14 utgör t.ex. temporär grumling, som ju måste beräknas uppkomma vid arbeten med t.ex. dammanläggningen, risk för påverkan på det biologiska livet i och nedströms forsen och därmed tillräckliga skäl för att ej meddela ansökt tillstånd. Sökanden har vitsordat att grumling kan förekomma i förevarande fall. Åtgärderna medför även att miljö kvalitetsnormen för vattendraget inte heller kommer att kunna uppnås år 2021.

Detta mål uppvisar klara likheter med Mark- och miljööverdomstolens dom gällande Klinte kraftverk, MÖD 2012:56. Långfors kraftverk har varit i drift under endast tre år sedan år 2000 av totalt 14. Under de övriga 11 åren har inget vatten gått genom turbinen utan runnit över överfallsdammen och sedan 2010 har ”fiskdammen” inte varit möjlig, delvis pga. av att den varit raserad. Ett nytt naturtillstånd får därmed anses ha uppkommit.

Älvräddarna anser att det finns en brist i miljökonsekvensbeskrivningen avseende kulturmiljön, bl.a. finns det en kulturhistorisk lämning i form av en skärvtensförekomst nära planerat läge för faunapassagen.

Sportfiskarna (Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund) har anslutit sig till vad Kammarkollegiet och Älvräddarnas Samorganisation yrkat.

Det finns få strömsträckor i länet med den kvalitet som nu gäller för både kultur, naturvärden och sportfiske. Älvsträckan är skyddad enligt 4 kap. 6 § miljöbalken och ingår i Natura 2000-område. Bolaget har i sin miljöpolicy förklarat bl.a. att ”Jämtkraft förädlar i huvudsak jämtländska naturresurser till energi med hänsyn till vad som är tekniskt möjligt, ekonomiskt rimligt och ekologisk motiverat”. Miljöarbete bör då präglas av en helhetssyn. Nu aktuell produktion blir mindre än den från ett vindkraftverk, vilket inte motiverar det lilla energitillskottet. Att jämföra med höga naturvärden, Natura 2000-område, möjlighet att fånga ädelfisk i strömmande vatten, höga rekreativvärden och att området bör sparas för kommande generationer.

SÖKANDENS BEMÖTANDE ÖVER INKOMNA YTTRANDE M.M.

Rådighet

Bolaget har rådighet enligt 1918 års utslag och anser sig inte behöva visa den i dessa mål. Nu aktuella mål avser ju frågan om bolagets rätt att utföra åtgärderna på marken, dvs. på bolagets egen fastighet och på grannfastigheten enligt avtal med berörd fastighetsägare (aktbil 65, M 1601-13). Den upplåtelse av fallrätter i Långforsen som skett vid ett tidigare skede inför en planerad reglering av nedre Långan var dubbelsidig på så sätt att bolaget medgavs oinskränkt rätt att utan ersättning nyttja fallrätterna intill dess en ny större station byggs.

Innebörden av tidigare tillstånd m.m.

Bolaget åberopar inte 1921 års utslag. Anläggningsdelar hänförliga till flottningsföreningen tillhör föreningen, som nu torde ha upphört. Den stenkista som finns på höger strand omedelbart innan kraftstationsintaget, som behandlades i 1918 års utslag då tillstånd gavs för en öppning i den, får därmed anses omfattas av bolagets underhållsansvar. Marken som stenkistan ligger på tillhör bolaget. Bolaget önskar nu riva den av säkerhetsskäl.

Överfallsdammen har idag, och har tidigare haft, samma funktion och samma huvudsakliga utförande som i ritningen som bifogats utslaget från 1918. En överfallsdamm är per definition en undervattendamm.

Överfallsdammen består av stenmaterial, utan brädbeklädnad, samt en tät betongskärm som dock inte ligger i själva dammkroppen utan strax nedom stenarna. Betongskärmen anlades 1986 i samband med att överfallsdammen renoverades (gjutning av betongstöd). Nytt stenmaterial anlades vid renoweringen av dammen 2006. Sistnämnda år anlades även stenar i dammens högra del, närmast kraftstationen. Vare sig 1986 eller 2006 sökte bolaget något tillstånd för reparationsåtgärderna. Länsstyrelsen meddelade dock efter renoweringen 2006 att arbetena inte medfört någon skada på vattenmiljön och att de utförts ”under eget ansvar inom ramen för befintligt tillstånd”.

Bolaget avser ej att vidta några åtgärder med överfallsdammen som sådan; ansökta åtgärder avser i denna del dels vänster sida (faunapassage) och dels höger sida reparation av raserade delar efter renoweringen 2006 (nr 1, karta domsbilaga 1) till följd av isdrift etc.

Tillstånd för station med intag och utloppskanal gavs i domen från 1918, utan några begränsningar avseende vattenföringen till turbinerna. Ritningar anger att fyra turbiner kan anläggas.

Produktionen i Långforsens kraftverk

Produktionen i Långforsens kraftverk startade upp i januari 2007 efter att bolaget i en tidigare ombyggnadsansökan fick nej i Regeringsrätten. Långforsens Kraftverk har varit i renoweringsbehov under en längre tid och varit föremål för olika ombyggnadsprocesser under en längre tid. Anledning till produktionsbortfall under 2010-2011 är skadan i dammen som föranledde uppförandet av fångdammen.

<u>År</u>	<u>Årsproduktion (MWh)</u>
2007	711,11
2008	654,40
2009	649,88
2010	-
2011	-

Handläggningen av målen

Sökanden uppgav inledningsvis att anledningarna till att ansökningarna delats upp i etapper var att:

- a) Tillståndsansökan för akutåtgärd skulle ske skyndsamt.
- b) Fångdammen inte är dimensionerad som en permanent konstruktion.
- c) Åtgärder på kraftstationen är en separat process som tar mycket längre tid. Den kräver större omfattning på både tillståndsprocessen och utredningar rörande ekologi, miljö, och teknik.

Om ansökan för kommande åtgärder skulle inväntas blir den tillfälliga fångdammen kvar onödigt lång tid samtidigt som någon risk i att hantera ansökan i flera steg inte bedömts föreligga.

Den fiskesakkunniges förslag

Bolaget har medgivit förslaget med följande begränsningar vad gäller prøvotiden:

- 1) sökanden ska efter utförandet av faunapassagen genomföra och redovisa temporär kontroll av att fisk kan vandra genom faunapassagen,
- 2) sökanden ska efter utförandet av faunapassagen genomföra och redovisa temporär kontroll av att fisk avleds i fiskavledaren.

Bolaget anser även att 2 m³/s i omlöpet bör tillförsäkra god funktionskontroll, men är öppen för att det efter en prøvotid om fem år möjligen kan finnas behov av att utgå från ett högre minimiflöde i omlöpet. Beträffande fiskavledaren är det bolagets ambition med dels en kamerakontroll (om fisken viker vid grindarna) och dels en kontroll av vad som avleds till avledarlöpet.

Beräknad fördelning av Långans vattenföring genom faunapassage, över överfallsdamm samt genom fiskavledning och kraftverk framgår av nedanstående tabell (sid 20, aktbil 58, samt sid 7, aktbil 83).

Tabell 1

Långans vattenföring till Långforsen	Beräknad fördelning av vattenföring (m ³ /s)				Beräknad vattenflöde (m ³ /s) mellan Gysåns utlopp och kraftverkets utloppskanal vid olika vattenflöde från Gysån och Långan		
	Faunapassage	Överfallsdammen	Fisk-Avledning*	Kraftverk	Gysån 0,54 (MLQ)	Gysån 2,34 (MQ)	Gysån 12,41 (MHQ)
5	2,0	2,8	0,4	0,0	5,5	7,3	17,4
10	2,7	2,1	0,4	5,0	5,5	7,3	17,4
15	2,3	4,5	0,4	8,0	7,5	9,3	19,4
20	2,9	8,9	0,4	8,0	12,5	14,3	24,4
25	3,4	13,4	0,4	8,0	17,5	19,3	29,4
30	4,0	17,8	0,4	8,0	22,5	24,3	34,4
35	4,5	22,3	0,4	8,0	27,5	29,3	39,4
40	5,0	26,8	0,4	8,0	32,5	34,3	44,4
45	5,5	31,3	0,4	8,0	37,5	39,3	49,4
50	6,0	35,8	0,4	8,0	42,5	44,3	54,4
55	6,4	40,4	0,4	8,0	47,5	49,3	59,4

*Nu justerad siffra efter att bolaget vid huvudförhandlingen ändrat från ursprungligen angivna 0,2

Befintlig fisktrappa

Fisktrappan ingår såvitt känt inte som något villkor för varken reglering eller kraftverk. Det är också oklart när den uppförts och av vem. Det är inte heller känt om den har fungerat.

Faunapassage

Befintlig överfallsdamm med lägre krönhöjd intill vänster och höger strand ger sannolikt möjlighet för större fisk att vandra uppströms förbi dammen intill respektive strand. För att vandra uppströms längs höger strand krävs att fisken har en simhastighet som överstiger vattenhastigheten med minst 2 m/s i 18 sekunder. I praktiken innebär det att endast stor öring har förmågan att passera överfallsdammen längs höger strand.

Föreslaget omlöp längs vänster strand har en längd av ca 65 m vilket ger en medelutlutning uppgående till ca 1,75 %. I brantaste sektion, där vattenhastigheten är som högst, beräknas vattnets medelhastighet understiga 3 m/s vid vattenföring upp till ca 6,4 m³/s i omlöpet. I hela omlöpets längd kommer fickor med vattenhastighet på mindre än 1 m/s att finnas. Vattenhastigheten i faunapassagen kommer att vara tillräckligt låg för att såväl harr som öring med 20 - 30 cm längd kommer att kunna vandra uppströms genom omlöpet under normala vattentemperaturer för perioden

maj/juni - okt och vattenföringar på mellan 15 och 55 m³/s. Med stor sannolikhet kommer också mindre individer av öring och harr att kunna vandra vid gynnsam temperatur och låga vattenföringsförhållanden. Delar av omlöpet förväntas t.o.m. erbjuda attraktiva uppväxtmiljöer för juvenil öring.

Eftersom hög vattenhastighet över befintlig överfallsdamm i nuläget endast erbjuder stor fisk möjlighet att vandra uppströms innebär föreslaget omlöp en klar förbättring av fiskvandringssituationen.

Fiskgaller

Bolaget avser att återanvända grindar på 20 mm spaltbredd (samt låglutande), 45 grader. Det blir en onödig kostnad med mindre spaltvidd som inte motiveras av de förhållandevis få fiskarter som skulle kunna beröras. Bolaget kan inte ange exakt kostnad med den torde överstiga minst 100 000 kr för nytt galler vartill kommer viss fallförlust m.m..

Prövning mot 7 kap. 28 §

Det är ingen ny anläggning utan en redan tillståndsgiven anläggning som repareras. Området har erhållit sin Natura 2000-status med full vetskap om Långforsens kraftstation och tillståndet till denna. Kraftverket synes således inte tidigare ha medfört något hinder för gynnsam bevarandestatus. Det ska inte ske någon prövning mot 7 kap. 28 §. Även om en sådan prövning gjordes så skulle den utmynna i att föreslagna åtgärder ej medför skada utan istället en förbättring tack vare den faunapassage som inrättas.

Samhällsekonomisk vinst enligt 11 kap 6 § MB m.m.

Investeringar i småskalig vattenkraft vid befintliga dammar bedöms vara samhällsekonomiskt och miljömässigt fördelaktigt. Småskalig vattenkraft producerar ren el men ger miljöstörningar lokalt. Vid befintlig verksamhet är dock denna skada redan uppkommen och vanligen kostsamt att återställa om det överhuvudtaget är möjligt. Miljöproblemen kan dock kraftigt minskas genom byggnation av faunapassager m.m. Vattenkraften är den bästa och billigaste

reglerkällan. Eventuella begränsningar i vattenkraftens reglerfunktion innebär att annan reglerkraft måste användas vilket i dagsläget främst utgörs av fossilbaserade gasturbiner. Reglerbehovet kommer att öka i framtiden när ny väderberoende energi (vindkraft) tas in i systemet (på grund av vindkraftens variation i elproduktion).

När de nu ansökta åtgärderna är genomförda så kommer kraftverket att producera ca 3,5 GWh/år utan annan tillkommande miljöpåverkan än en begränsad momentan sådan under byggtiden. Bolaget är som anläggningsägare skyldig enligt 11 kap 17 § miljöbalken att vidta de åtgärder som behandlar underhåll av anläggningen.

Påverkan på strömvattnekologin - miljökvalitetsnormer

Sökanden har gett EKOM AB i uppdrag att bedöma nuvarande och möjlig påverkan på strömvattnekologin vid ombyggnation av kraftverket. Där framgår bl.a. följande

Bedömning av Långforsens KRV nuvarande påverkan på strömvattnekologin

Förändrad strömvattenmiljö uppströms överfallsdammen

Befintlig överfallsdamm dämmer uppströmsliggande vattenyta på en sträcka av ca 400 m motsvarande en yta av ca 3 ha. Uppdämningen förändrar strömvattenmiljön från ett forsliknande parti med relativt hög vattenhastighet till ett djupare avsnitt med lägre vattenhastighet. Den förändrade vattenmiljön kan antas minska avsnittets betydelse som uppväxtområde för bl.a. öring och istället öka andelen äldre fisk och möjligen utgöra övervintringslokal. Nedre Lången anses i övrigt ha få selområden som kan erbjuda lämplig övervintringsmiljö med rådande förhöjda vintervattenföring.

Reducerad vattenföring överfallsdamm - utloppskanal

Mellan överfallsdamm och utloppskanal reduceras vattenföringen i forsen på en sträcka av ca 330 m. Reduktionen uppgår till turbinens vattenföring, cirka 8 m³/s. Under perioden 1 okt - 31 maj understiger minimitappning från Landösjön (4,4 m³/s) slukförmågan i kraftverket (ca 8 m³/s) vilket medför en risk för mycket låga flöden och bortfall av biologisk produktion. I praktiken uppgår dock tappningen från Landösjön till nivåer betydligt högre än "naturlig vintervattenföring". Under

åren 1990-2009 har vattenföringen i Långforsen nedströms överfallsdammen under perioden 1 okt - 31 maj understigit $10 \text{ m}^3/\text{s}$ vid ca 108 tillfällen (2 %) och som lägst uppgått till ca $3,2 \text{ m}^3/\text{s}$ (SMHI Vattenweb 2012). Reduktionen av vattenföringen nedströms överfallsdammen vintertid bedöms normalt inte påverka strömvatten-ekologin negativt.

Under perioden 1 juni - 30 september uppgår minimitappningen från Landösjön till $15 \text{ m}^3/\text{s}$. Den reglerade vattenföringen i Långforsen är sommartid normalt lägre än "naturlig sommarvattenföring". Den normalt lägre vattenföringen reduceras på sträckan överfallsdammen - utloppskanalen ytterligare med turbinens vattenföring. Under åren 1990 - 2009 har vattenföringen nedströms överfallsdammen, fr.o.m. juni t.o.m. september, understigit $10 \text{ m}^3/\text{s}$ vid ca 176 tillfällen (7 %) och som lägst uppgått till ca $8,9 \text{ m}^3/\text{s}$ (SMHI Vattenweb 2012).

Aktuell sträcka av Långforsen har undersökts genom driftdykning vid två tillfällen; 2004-08-07 och 2005-07-26. Vid båda tillfällen noterades markant högre tätheter av fisk jämfört med andra undersökta områden av nedre Lången. De höga tätheterna av harr och öring visar att aktuell sträcka av Långforsen utgör ett bra habitat för arterna även vid ihållande låg sommarvattenföring.

Mätningar av vattenbredd och vattenstånd genomfördes av Jämtkrafts personal på ett antal punkter längs sträckan överfallsdammen - utloppskanalen 2013-06-08 och 2013-09-11. Den 6 aug uppgick vattenföringen från Landödammen till $16 \text{ m}^3/\text{s}$ och den 11 sept till $28 \text{ m}^3/\text{s}$. Minskningen av medelbredd från vattenföring 28- till $16 \text{ m}^3/\text{s}$ beräknades till ca 2 % motsvarande ca 1 m. Vattenståndet beräknades minska i medeltal ca 17 cm. Med hjälp av flygfoto taget 2008-06-03 och snedbild tagen 2003-10-03 har minskningen av medelbredd från vattenföring 51- till $7,5 \text{ m}^3/\text{s}$ beräknats till ca 10 % motsvarande knappt 5 m.

Den minskning av vattenbegjuten yta som avledning av vatten till turbin orsakar är störst vid låg vattenföring. Även vid mycket låg vattenföring bedöms dock minskningen av medelbredd uppgå till maximalt en eller ett par procent motsvarande i

medeltal max 1 - 2m. Sträckan överfallsdammen - utloppskanalen är ca 330 m lång och maximala ytförlusten avledning till turbin kan antas vara ca 0,05 ha. Hela Långforsen nedströms överfallsdammen är ca 620 m lång med en total yta av ca 3 ha. Den maximala ytförlusten som avledning av vatten till turbin orsakar kan antas uppgå till ca 1,5 % av Långforsens totala yta.

Data från driftdykning 2004 visar att sträckan överfallsdammen - utloppskanalen utgör ett bra habitat även vid relativt låg vattenföring. Den reducerade vattenföringen kan därför antas medföra en sänkt biologisk produktion i första hand motsvarande minskningen av vattenbegjuten yta. Utförda mätningar av medelbredd vid olika vattenföringar visar att ytförlusten är mycket liten och sannolikt uppgår till maximalt ca 1,5 % av Långforsens totala yta. Den minskade produktionen av fisk och bottenfauna som avledning av vatten till turbin orsakar bedöms därför som marginell.

Uppströms fiskvandring

Uppgifter om lekvandring förbi Långforsen som omfattar betydande delar av fiskbestånd saknas. Dock indikerar resultat från driftdykning att lek och uppväxt av bl.a. harr kan vara koncentrerat till vissa avsnitt av Lången däribland Långforsen. Framförallt större individer av harr och öring har möjlighet att vandra över överfallsdammens lägre avsnitt intill respektive strand. Motsvarande lägre avsnitt beskrivs dammen ha haft i minst ca 20 år. Enligt olika uppgifter har fisk tidigare, vid vissa vattenföringar, passerat överfallsdammen via flottningsutskov, högvattenutskov och "fisksluss". Sannolikt har överfallsdammen utgjort ett partiellt vandringshinder för fisk sedan kraftstationen uppfördes 1918.

Utan hinder för vandring i Långforsen kan man förutsätta att fisk vandrar såväl uppströms som nedströms för att finna mer optimala miljöer för lek, födosök och övervintring. Omfattningen av den påverkan ett partiellt vandringshinder i Långforsen har på bestånd av fisk och andra organismer är svår att avgöra. Dock är det värt att notera att fisket efter harr och öring i Lången ansetts vara bra fram till slutet av 80-talet.

Nedströms fiskvandring

Den huvudsakliga fiskvandringen såväl uppströms som nedströms kan antas pågå fr.o.m. vårfloed t.o.m. senhöst. Vanligaste vattenföring under den förväntat mest aktiva perioden för fiskvandring är ca 20-40 m³/s vilket innebär att ca 20-40 % av vattenföringen passerar genom intagsgaller och turbin. Vatten som ej passerar över turbin fördelas relativt jämt över den ca 80 m breda överfallsdammen. Dammkronet är dock lutande och består av stora stenblock vilket koncentrerar vattnet mellan blocken. Vid höga vattenföringar bedöms all nedströmsvandrande fisk kunna passera över överfallsdammen. Vid låga vattenföringar kan vattenflödet mot turbin ha största anlockning vilket kan försena eller hindra nedströms vandring för fisk som ej passerar genom intagsgaller.

Kraftverket är utrustat med intagsgaller med spaltöppning ca 20 mm. Vattenhastigheten vid en vattenföring på ca 8 m³/s har beräknats till ca 1,25 m/s vid ytan och 0,5 m/s vid botten. Intagsgaller anses mekaniskt kunna hindra fisk uppgående till en längd av ca 10 ggr spaltöppningen. Framförallt vid låga vattenhastigheter har fisk visat undvikande beteende vid galler där spaltöppning uppgått till minimum 1/4 -1/8 av fiskens längd. Vid högre vattenhastigheter ökar risken för att fisk ska klämmas mot gallret. Intagsgallret kan antas ha hindrat fisk av större längd än ca 20 cm att passera turbin. Del av mindre fisk än 20 cm längd har sannolikt också undvikit intagsgallret. Beräknad ytvattenhastighet överstiger ungefärlig marschfart för fisk med längd av 20 - 25 cm vilket kan ha inneburit att fisk kan ha fastnat mot gallret.

Från loggbok förd vid tillsyn av anläggningen har endast en notering om fisk på intagsgaller (7 fiskar 2001-09-29) återfunnits. Fåtalet fynd av fisk mot gallret indikerar att fisk sällan anlockas mot turbin och/eller kan vända och simma uppströms från gallret.

Den fisk som passerar intagsgaller passerar också turbin. Beräkningar enligt Leonardssons modell indikerar att ca 10 – 25 % av den fisk som passerat turbin kan ha dött av turbinbladsträff.

Övrig påverkan

Aktuella vattenförekomster påverkas av en rad olika källor. I Långans vattensystem har vattenreglering ansetts ha "mycket stor påverkan". Skogsbruk, vandringshinder och rensning/rätning anses ha "stor påverkan". Ytterligare nio påverkanskällor har ansetts ha "betydande - liten påverkan".

Vad avser bestånden av harr och öring anses dessa ha försvagats fr.o.m. slutet av 1980-talet p.g.a. en ökad reglering av vattenföringen uppströms Långforsens kraftverk. Fr.o.m. slutet av 1970-talet har regleringsintensiteten successivt ökat vilket medfört minskade vårflöden, ökade vintervattenföringar och större flödesvariation vintertid. Framförallt den ökade vintervattenföringen och de mer frekventa flödesförändringarna vintertid bedöms ha påverkat fisk och bottenfauna negativt i nedre Långan.

Bedömning av planerad ombyggnations förändrade påverkan

Planerad ombyggnation av Långforsens kraftverk bedöms förändra långsiktig påverkan enligt följande:

Förändrad strömvattenmiljö uppströms överfallsdamm

Förändras ej.

Reducerad vattenföring överfallsdamm – utloppskanal

Vatten avses att ledas genom kraftverkets turbin då Långans vattenföring ned till Långforsen uppgår till ca 10 m³/s eller mer. Vid vattenföring understigande ca 10 m³/s leds allt vatten genom faunapassagen, över befintlig överfallsdamm och genom fiskavledningen. Genom minimitappning i föreslagen faunapassage och vatten via fiskavledning beräknas vattenföringen på sträckan mellan överfallsdamm och utloppskanal öka med ca 2 - 2,7 m³/s då Långans vattenföring ned till Långforsen understiger ca 15 m³/s. Då Långans vattenföring ned till Långforsen uppgår till ca 15 m³/s eller mer är vattenföringen på sträckan mellan överfallsdamm och utloppskanal oförändrad jämfört med nuvarande tillstånd. Minimitappningen säkerställer att i praktiken lägst 5,5 m³/s vatten begjuter sträckan under perioden 1 okt -31 maj då minimitappning från Landösjön (4,4 m³/s) understiger slukförmågan

i kraftverket (ca 8 m³/s). Minimitappningen minskar också den marginella påverkan på biologisk produktion som bedöms uppstå vid låga vattenföringar.

Hinder för uppströms fiskvandring

Anläggande av föreslagen faunapassage bedöms möjliggöra för fisk och andra vattenorganismer att vandra och/eller sprida sig uppströms.

Försenad eller förhindrad nedströms fiskvandring

Anläggande av fiskavledare i anslutning till låglutande intagsgaller minskar den eventuella påverkan anlockning mot turbin och befintligt intagsgaller kan ha.

Dödlighet i intagsgaller och turbin

Beräkningar indikerar att dödlighet på fisk (< 20 cm) p.g.a. turbinbladsträff uppgår till ungefär samma nivå (ca 10 - 25 %) i planerad "Kaplanturbin" som i befintliga "Tvilling-Francis". Anläggande av låglutande intagsgaller och fiskavledare minskar ytterligare bedömt marginella dödlighet i intagsgaller.

Ekologisk status och miljöproblem enligt VISS

Kraftverket ligger på gränsen mellan två olika vattenförekomster i Långan. Gränsen utgörs av överfallsdammen. Intill kraftverket mynnar också Gysån. Inledningsvis kan noteras att den redovisade ekologiska statusen baseras på expertbedömning enligt den s.k. indikativa modellen.

Långan uppströms och nedströms kraftverket har klassningen "otillfredsställande ekologisk status". Avgörande parameter för klassningen är "hydrologisk regim". För Långan uppströms kraftverket anges "flödesförändringar" som miljöproblem. För Långan nedströms kraftverket anges förutom "flödesförändringar" också "kontinuitetsförändringar" och "morfologiska förändringar" som miljöproblem.

Kontinuitetsförändringarna för Långan, nedströms kraftverket (vattenförekomsten SE 703476-143787), är orsakade av Midskogs kraftverk i Indalsälven, beläget ca 5 mil nedströms Långforsen.

Gysån har klassningen "måttlig ekologisk status". Avgörande parameter för klassningen är "morfologiska förhållanden". "Morfologiska förändringar" anges som miljöproblem för Gysån.

För samtliga vattenförekomster är miljö kvalitetsnormen "God ekologisk status" vilket ska uppnås senast 2021.

Bedömning av hur planerad ombyggnation påverkar möjlighet att nå gällande miljö kvalitetsnorm

Långan, Landösjöns utlopp - Långforsens KRV (SE704870- 142687)

Genomförda elfisken 2013 och 2012 indikerar "God status". Genomförd bottenfaunaprovtagning indikerar "Hög status".

Anläggande av faunapassage vid Långforsens kraftverk åtgärdar bristande konnektivitet beroende på vandringshinder i vattenförekomstens nedre gräns. Undantaget fiskvandringfunktionen i Landösjöns utlopp bedöms uppströms- och nedströms konnektivitet till "Hög" efter anläggande av faunapassage.

Kraftverket påverkar vattenförekomstens konnektivitet i sidled genom anlagd strand direkt uppströms befintlig överfallsdamm. Påverkan berör dock mindre än 2 % av vattenförekomstens närområde vilket ligger inom gränsen för "Hög status". Långforsens kraftverk påverkar ej vattenförekomstens hydrologiska regim. Avvikelse avseende specifik flödesenergi, volymsavvikelse, flödets förändringstakt och vattenståndets förändringstakt beror på uppströmsliggande vattenreglering.

Långforsens kraftverks påverkan av morfologiskt tillstånd berör för samtliga åtta parametrar mindre än 5 % av vattenförekomsten vilket ligger inom gränsen för "Hög status".

Långan, Långforsens KRV - Indalsälven (SE703476-143787)

Genomförda elfisken 2013 och 2012 indikerar "God status". Genomförd bottenfaunaprovtagning indikerar "Hög status".

Anläggande av faunapassage vid kraftverket åtgärda bristande konnektivitet beroende på vandringshinder i vattenförekomstens övre gräns. Relativt kort distans till Landösjön (5,9 km) gör att även fiskvandringfunktionen i Landösjöns utlopp bedöms påverka vattenförekomstens konnektivitet. Undantaget fiskvandringfunktionen i Landösjöns utlopp bedöms uppströms- och nedströms konnektivitet till "Hög" efter anläggande av faunapassage.

Kraftverk påverkar vattenförekomstens konnektivitet i sidled genom påverkad strand direkt nedströms befintlig överfallsdamm. Påverkan berör dock mindre än 1 % av vattenförekomstens närområde vilket ligger inom gränsen för "Hög status".

Kraftverket påverkar vattenförekomstens hydrologiska regim på en sträcka av ca 330 m mellan befintlig överfallsdamm och utloppskanal. Formellt sett utgör sträckan ca 1 % av hela vattenförekomstens längd vilket innebär att avvikelser avseende specifik flödesenergi, volymsavvikelse, flödets förändringstakt och vattenståndets förändringstakt ligger inom gränsen för "Hög status". Avvikelser avseende hydrologisk regim utöver den sträcka som kraftverket påverkar beror på uppströmsliggande vattenreglering. Kraftverkets påverkan av morfologiskt tillstånd berör för samtliga åtta parametrar max 1 % av vattenförekomsten vilket ligger inom gränsen för "Hög status".

Gysån, strax nedströms Gysen - Lången (705211-143202)

Genomförda elfisken 2012 indikerar "God status". Bottenfaunaprovtagning från 2000 visar högt index.

Kraftverket påverkar vattenförekomsten endast genom befintlig överfallsdamm som utgör partiellt vandringshinder. Anläggande av faunapassage förbättrar vattenförekomstens förutsättningar avseende uppströms och nedströms konnektivitet.

Konnektivitet utöver överfallsdammen, hydrologisk regim eller morfologiskt tillstånd har inte bedömts för vattenförekomsten då dessa kvalitetsfaktorer ej påverkas av kraftverket.

Sammantagen bedömning av hur ansökt verksamhet påverkar berörda vattenförekomsters möjlighet att nå MKN

Efter ett anläggande av faunapassage i befintlig överfallsdamm utgör Långforsens kraftverk inget hinder för att kvalitetsfaktorerna konnektivitet, hydrologisk regim och morfologiskt tillstånd för angränsande vattenförekomster ska bedömas till "hög status". Vattenförekomsterna påverkas dock av annan verksamhet. Lägre status än "hög" kan således härledas till orsaker från påverkan av annan verksamhet än Långforsens kraftverk.

Resultat från elfisken och bottenfauna indikerar "god" till "hög status" för samtliga tre berörda vattenförekomster. Ytterligare elfiskeundersökning och bottenfaunaprovtagning samt provtagning av kiselalger, i omfattning motsvarande att klassificering kan göras på underlag av samtliga biologiska kvalitetsfaktorer, skulle sannolikt ge resultat motsvarande "god - hög status". Klassificering av ekologisk status ska enligt gällande föreskrift (HVMFS 2013:19) i första hand göras utifrån biologiska kvalitetsfaktorer. Görs klassificeringen på underlag av samtliga biologiska kvalitetsfaktorer kan hydromorfologiska faktorer försämra den ekologiska statusen endast från hög till god. Berörda vattenförekomster bedöms idag uppnå miljökvalitetsnormen "god ekologisk status".

Sammantaget görs bedömningen att ansökt verksamhet med anläggande av faunapassage förbi befintlig överfallsdamm förbättrar förutsättningarna för angränsande vattenförekomsters ekologi. Ansökt verksamhet utgör inget hinder för att angränsande vattenförekomster ska nå gällande miljökvalitetsnorm.

Verkställighetsförordnande

Det är av synnerlig vikt att bolaget får tillstånd till de ansökta åtgärderna så att den temporära dammen kan tas bort innan kostsamma, temporära, reparationsåtgärder av den temporära lösningen tarvas. I detta fall när reparationsåtgärder ska ske av en tillståndsgiven anläggning och då negativ miljöpåverkan ej är annat än liten och temporär samt då en positiv miljöförbättrande åtgärd samtidigt föreslås så bör verkställighetsförordnande ges om inte någon synnerlig omständighet talar mot

detta. Fortsatt stillestånd kostar Jämtkraft c:a 2 miljoner kr/år i uteblivna produktionsintäkter och inverkar också negativt på miljön eftersom kraft istället måste framställas med fossila bränslen samt då tillskapandet av faunapassagen försenas.

DOMSKÄL

Rådighet

Kammarkollegiet har hävdade bristande rådighet under hänvisning till vad som anförts i miljökonsekvensbeskrivningen om en ansökan under 1970-talet från Stensjökraft AB avseende tillstånd att bygga ut hela fallhöjden mellan Landösjön och Indalsälven. Jämtkraft AB har vidhållit att rådighet föreligger.

Mark- och miljödomstolen finner att bolaget genom eget fastighetsinnehav och avtal med andra berörda visat att rådighet föreligger över de vattenområden m.m. som omfattas av ansökta åtgärder. Domstolen noterar för övrigt att den ansökan om ombyggnad som ingavs till dåvarande vattendomstolen den 23 november 1993 och som ledde till miljödomstolens tillståndsdom den 11 april 2003 anger Jämtkraft AB som sökande.

Prövningens omfattning

Naturvårdsverket och Kammarkollegiet har hävdade att oklarhet föreligger om vilka anläggningsdelar som omfattas av 1918 års utslag respektive 1921 års utslag (Indalsälvs flottningsförening). Länsstyrelsen har hävdade att överfallsdammens utseende inte överensstämmer med tillståndet i 1918 års utslag.

Bolaget har uppgivit att man inte åberopar 1921 års utslag. Anläggningsdelar hänförliga till flottningsföreningen tillhör föreningen, som nu torde ha upphört. Stenkista är uppförd och använd av flottningsföreningen. Den behövs inte för kraftverksverksamheten och den bör rivas av säkerhetsskäl.

Mark- och miljödomstolens bedömning

I 1918 års utslag gavs tillstånd till bl.a. ”avsedda byggnader och andra anläggningar i huvudsaklig överensstämmelse med företedda, av rättens sakkunnige upprättade

ritningar”. Undervattendammen skulle utföras i enlighet med på ritningen angivna förslaget ”sektion I” och ”sektion 2”. Dämmningsrätt medgavs till 1,5 m över turbinaxeln motsvarande ca +301,70 i höjdsystem RH 00. En järndubb slogs in i intagets högra betongpelare strax under den höjden. Dubben markerade den höjd till vilken undervattendammen fick uppföras. Av sektionsritningarna framgår att dammen skulle bestå av stenmaterial med någon form av tät (dämmande) konstruktion i mitten. Sökanden har tolkat det som att det kan vara en kärna av betong. Mark- och miljödomstolen anser att det lika gärna kan vara liggande trävirke, men med samma tätande funktion. För att underlätta flottningen var dammen klädd med bräder.

Mark- och miljödomstolen anser lika med bolaget att begreppet undervattensdamm i utslaget motsvaras av vad som nu benämns överfallsdamm.

Resultaten av utförda inmätningar som sökanden låtit utföra under 2014 visar att den nuvarande överfallsdammens nivåer i stort inte överskrider nivån för ovan nämnda dämmningsrätt. Den mittre delen består av stenmaterial, utan brädbeklädnad, samt en tät betongskärm som dock inte ligger i själva dammkroppen utan strax nedom stenarna. Betongskärmens överkant har en lägre nivå än +301,70, nuvarande damm och bedöms därför ha en något mindre dämmande funktion än vad som kan antas vara tänkt 1918. Bolaget har uppgivit att betongskärmen anlades 1986 i samband med att överfallsdammen renoverades och att nytt stenmaterial anlades vid renoveringen av dammen 2006. Sistnämnda år anlades även stenar i dammens högra del, närmast kraftstationen. Vare sig 1986 eller 2006 sökte bolaget något tillstånd för reparationsåtgärderna och tillsynsmyndigheten synes inte ha vidtagit några åtgärder i anledning härav.

Överfallsdammen överensstämmer således inte helt med vad som angavs i utslaget, beroende på att den ursprungligen inte utfördes av tillräckligt beständigt material, vilket i sin tur föranlett återkommande och förhållandevis begränsade reparationsåtgärder bl.a. genom träskoning, betongskärmen (för att låsa fast stenarna) och nyanläggning av stenar etc.. Dammen skiljer sig dock inte på något

avgörande sätt vad avser läge, utförande och dämning från vad som angavs i 1918 års utslag. Den öppning som nu finns i dammens högra del – efter det att stenar anlagda år 2006 ånyo raserat, oklart när – har varit under kort tid innan nu aktuella tillståndsansökningar anhängiggjordes vid domstolen. Denna omständighet kan således inte medföra att ett s.k. nytt naturtillstånd därmed uppkommit.

Sammantaget anser mark- och miljödomstolen att 1918 års utslag i allt väsentligt omfattar befintliga anläggningsdelar, såsom överfalldamm, kraftstation samt in- och utloppskanal. Även stenkistan är omnämnd i utslaget, låt vara endast med rätt att uppta hål i den; med hänsyn till vad som framkommit om att den varken behövs för flottningsverksamhet eller bolagets vattenverksamhet och då den är belägen på bolagets fastighet, kan bolagets yrkande om rivning av stenkistan bifallas.

Miljökonsekvensbeskrivningarna

De flesta av företrädarna för motstående intressen har framhållit att miljökonsekvensbeskrivningarna brister bl.a. genom att uppdelning skett i olika mål, att nollalternativet blivit felaktigt beskrivet i M 1601-133 genom att bolaget utgått ifrån ”en situation där underhållsåtgärder som krävs för en fungerande station förutsätts vara utförda”. Bolaget har bestritt att miljökonsekvensbeskrivningarna skulle vara bristfälliga.

Vad först gäller frågan om uppdelning på olika mål, anser mark- och miljödomstolen att den uppdelning som skett inte varit särskilt lämplig och bolaget borde ha kunnat förutse att den skulle kunna föranleda invändningar avseende handläggningens formen m.m. Domstolen finner dock med hänsyn till att målen avsett olika klart avgränsade åtgärder berörande samma kraftverk och där prövning nu skett vid gemensam huvudförhandling att det är möjligt att göra en samlad bedömning av effekterna av de planerade åtgärderna på människors hälsa och miljön.

Vad härefter gäller kravet på redogörelse för ett nollalternativ framgår av 6 kap. 7 § andra stycket punkt 4 miljöbalken att en miljökonsekvensbeskrivning ska innehålla en beskrivning av konsekvenserna av att verksamheten eller åtgärden inte kommer till stånd. Formuleringen är som synes otvetydig och motsvaras inte av det mindre

kategoriska uttalandet i [prop. 1997/98:45](#) II s. 63 om att nollalternativet »skall ... i stort sett alltid redovisas».

Enligt mark- och miljödomstolen bör ovanstående krav i lagtexten tolkas något mindre kategoriskt för situationer liknande denna då en verksamhetsutövare har ett tillstånd för bedrivande av vattenkraftverksamhet och ansökan avser åtgärder för bibehållande av anläggningen. En redogörelse för ett nollalternativ innebärande att verksamhetsutövaren inte vidtar några underhållsåtgärder fyller ingen rimlig funktion eftersom detta i så fall – i vart fall i sin förlängning – leder till att vattenkraftverksamheten förutsätts upphöra och att lämnat tillstånd inte kan utnyttjas.

Mark- och miljödomstolen bedömer sammanfattningsvis att såväl de redovisade samrådsförfarandena som sökandens miljökonsekvensbeskrivningar med kompletteringar uppfyller de krav som uppställs i 6 kap. miljöbalken.

4 kap. 6 § miljöbalken och påverkan på Natura 2000-område

Flertalet av företrädarna för motstående intressen har gjort gällande att hinder föreligger mot ansökta åtgärder under hänvisning till bl.a. 4 kap. 6 § miljöbalken och att aktuell del av Lången utgör ett Natura 2000-område. Bolaget har bestritt att sådana förutsättningar föreligger.

Mark- och miljödomstolen avser att först beröra betydelsen av två avgöranden innan den redovisar sin bedömning avseende miljöpåverkan m.m.

Betydelsen av RÅ 2004 ref. 14

Med anledning av att samtliga av ovanstående företrädare för motstående intressen hänvisat till Regeringsrätten avgörande 2004, kan det enligt mark- och miljödomstolens mening finns anledning att kort beröra den ansökan som då låg till grund för prövning eftersom den vattenverksamheten enligt vad som framgår av miljödomstolens dom den 11 april 2003 (fortsättningsvis benämnd 2003 års dom) skiljer sig på vissa icke oväsentliga punkter från de nu aktuella ansökningarna.

Enligt 2003 års dom erhöll Jämtkraft rätt att bl.a. anlägga ny överfallsdamm (innefattande höjd dämmningsgräns från +301,70 m till +302,23 m), nytt kraftverk (innefattande ökad vattenavledning från 8 m³/s till 30 m³/s), flodutskov och ny utskovskanal. Den beräknade effekten hos den nya kraftstationen skulle i så fall höjas från 2 GWh till 11,7 GWh per år.

Mark- och miljödomstolen bedömer att den vattenverksamhet som prövades genom Regeringsrättens dom på avgörande sätt skiljer sig från de nu ansökta åtgärderna. Som exempel kan nämnas de av Regeringsrätten framhållna avvikelserna såsom anläggande av flodutskov, breddning och fördjupning av utskovskanalen och den väsentligt reducerade vattenföringen i Långforsen till följd av den ökade vattenavledningen genom kraftverket.

Bolagets nu ansökta åtgärder avser i allt väsentligt frågan om ombyggnation av ett befintligt kraftverk inom ramen för den befintliga anläggningen. Regeringsrättens avgörande är givetvis av betydelse; dock inte specifikt på grund av anknytningen till Långforsen, men på grund av vad som i allmänhet uttalas om förutsättningarna för tillämpning av bl.a. de regler som numera återfinns i 4 kap. 6 § miljöbalken.

Betydelsen av 1918 års utslag

Enligt 1918 års utslag har sökandens ansökan om att tillgodogörande av befintlig vattenkraft bifallits genom det tillstånd som lämnats för anläggande av kraftstation med tillhörande anläggningar m.m.. Anläggningen har tagits i drift.

Det är oklart hur reglerna i 4 kap. 6 § miljöbalken förhåller sig till reglerna om rättskraft och rätten enligt 24 kap. 1 § 1 stycket 3 meningen miljöbalken för en tillståndshavare med en vattenkraftsanläggning som uppnått sin tekniska livslängd att genom byggnadsåtgärder etc., som medför mer än obetydlig miljöpåverkan, att bibehålla tillståndsgiven anläggning. Frågan har belysts kortfattat av Vattenverksamhetsutredningen i dess delbetänkande SOU 2012:89 sid 84. Utredningen ansåg därvid avslutningsvis att något uttalat syfte att successivt fasa ut befintliga

anläggningar i de skyddade vattendragen inte framgår av vare sig lagtext eller förarbeten. Mark- och miljödomstolen delar denna bedömning.

Miljöpåverkan enligt 4 kap. miljöbalken

Långforsen kraftverk ligger, som sagt, i en del av Lången som omfattas av utbyggnadsförbudet i 4 kap. 6 § miljöbalken. Undantaget från utbyggnadsförbudet gäller endast vattenverksamhet som förorsakar endast obetydlig miljöpåverkan.

Vissa av de ansökta åtgärderna; såsom nytt intag, byte av turbin och generator, byggnation av ny stationsbyggnad samt anläggande av ny jorddamm kommer att utföras i torrhet och bedöms därigenom inte orsaka någon nämnbar påverkan på Lången.

De arbeten som kommer att utföras i vattenområdena består främst av anläggande och rivning av fångdammar, renovering av överfallsdammen samt byggnation av faunapassagen. Påverkan på Lången vid utförandet av dessa åtgärder utgörs huvudsakligen av temporära grumlingar. Arbetena i anslutning till reparation av överfallsdammen kommer att utföras i väl strömsatta avsnitt där finmaterialet i bottensubstratet redan transporterats bort, åtminstone i de ytligast liggande jordlagren, vilket gör att risk för grumling är liten. I området för faunapassagen kan andelen finkornigt material vara högre, eftersom den delvis kommer att anläggas på nuvarande landmark vilket gör att omfattningen av grumling kan bli något högre. Samtidigt kommer faunapassagen att bidra till positiv påverkan på det akvatiska livet genom att effekterna av vandringshindret i form av tillståndsgiven överfallsdamm minimeras.

De skadade delarna av överfallsdammen bedöms, efter det att reparationsåtgärderna har utförts, ha samma dämmande egenskaper som dammen enligt 1918 års dom. Den dämmande effekten uppströms Långforsen som överfallsdammen ger upphov till jämfört med dagens situation, medför inte enbart negativ påverkan på det akvatiska livet. Det djupare och något lugnare vattnet uppströms dammen bedöms vara till gagn för åtminstone de större fiskarna som finns i området.

Sammantaget anser mark- och miljödomstolen att planerade åtgärder, i kombination med de skyddsåtgärder och försiktighetsmått som sökanden åtagit sig att utföra, kommer att medföra en tämligen begränsad miljöpåverkan. Åtgärderna är ej av sådan omfattning att de erfordrar omprövning av grundtillståndet. Med hänsyn härtill och då 4 kap. miljöbalken inte innebär förbud mot att underhålla och för framtiden bibehålla tillståndsgiven anläggning saknas skäl att på dessa grunder avslå ansökan.

Påverkan på Natura 2000-området

Aktuell del av Långan utgör även ett Natura 2000-område utpekade enligt Art- och habitatdirektivet. Enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken krävs det tillstånd för att kunna bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön inom ett Natura 2000-område.

Av ovanstående följer jämväl att ansökta åtgärder, i kombination med de skyddsåtgärder och försiktighetsmått som sökanden åtagit sig att utföra, inte är av sådan omfattning att de kan anses påverka miljön i Natura 2000-området på ett betydande sätt. Det är således inte erforderligt med tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken för nu ansökta åtgärder.

3 kap. miljöbalken

Nu aktuell del av nedre Långan omfattas av riksintresse för naturvården enligt 3 kap. 6 § miljöbalken. Frågan om avvägning bör ske mellan detta intresse och exempelvis riksintresset för energiproduktion enligt 8 § samma kapitel på sätt som anges i 10 § samma kapitel, är enligt mark- och miljödomstolens bedömning inte erforderlig. Med hänsyn till vad som anförts ovan om rättskraftens verkan i skyddade områden anser mark- och miljödomstolen att bestämmelserna i 3 kap. miljöbalken inte innebär förbud mot att underhålla och för framtiden bibehålla tillståndsgiven anläggning.

Ansökta åtgärders inverkan på miljökvalitetsnormer m.m.

Flera av företrädarna för motstående intressen har hävdade att de ansökta åtgärderna kommer att negativt påverka möjligheten att uppnå och bibehålla miljökvalitetsnormer. Bolaget har bestritt detta.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Vad först gäller frågan om vilken betydelse som de beslutade miljökvalitetsnormerna för vattenförekomsten Långan (SE704840-142687) har för tillståndsprövningen, kan till en början noteras att normerna är att bedöma som s.k. övriga normer enligt 5 kap. 2 första stycket 4 miljöbalken. Detta innebär bl.a. att det är tillräckligt att vid en individuell prövning tillämpa de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken.

Den ekologiska statusen för nu aktuell vattenförekomst har av vattenmyndigheten bedömts som otillfredsställande. God ekologisk status ska uppnås senast 2021. Mark- och miljödomstolen har som tillståndsgivande myndighet i detta fall ansvaret för att miljökvalitetsnormen följs.

Bolaget har obestritt uppgivit att redovisad ekologisk status baseras på expertbedömning enligt den s.k. indikativa modellen och att kvalitetsfaktorn kontinuitet, som ju ingår vid bedömningen av hydromorfologiska förändringar, medfört en sänkt klassning för Långan nedströms kraftverket (vattenförekomsten SE 703476-143787) på grund av att Midskogs kraftverk, beläget i Indalsälven drygt 5 mil nedströms Långforsens kraftverk, är ett vandringshinder. Det är således Midskogs kraftverk och inte Långforsens kraftverk som är avgörande vid denna nedklassning. Redan på dessa grunder finns det anledning att ifrågasätta miljökvalitetsnormens tillämplighet på just denna individuella prövning. Av bolagets utredning (EKOM) framgår jämväl att ansökt verksamhet med bl.a. anläggande av en faunapassage förbättrar förutsättningarna för angränsande vattenförekomsters ekologi, vilket innebär att det principiella försämringsförbudet i EUs ramdirektiv för vatten inte kommer att överträdas. Mark- och miljödomstolen anser sammanfattningsvis att de

ansökta åtgärderna inte kommer att försvåra möjligheterna att uppnå god ekologisk status för denna vattenförekomst.

Samhällsekonomisk nytta och tillåtlighet m.m.

Kammarkollegiet har hävdatt att bolagets beräkning av den samhällsekonomiska nyttan är felaktig. Naturvårdsverket och Kammarkollegiet har även framhållit att behovet av provotid beträffande faunapassagen borde medföra ogillande av ansökta åtgärder. Bolaget har bestritt detta.

Som särskild förutsättning för vattenverksamhet uppställs i 11 kap. 6 § MB ett krav att verksamhetens fördelar från allmän och enskild synpunkt ska överväga dess kostnader samt skador och olägenheter. Sökanden har redovisat en investeringskalkyl enligt nettonuvärdesmetoden. Nettonuvärdet är det belopp som visar vilket värde en investering har i dagens penningvärde. För att ett projekt ska vara aktuellt att genomföra ska nettonuvärdet vara ett positivt belopp.

Bolaget har angett ett nettonuvärde på 18 165 000 kr med en ekonomisk livslängd på 40 år. Mark- och miljödomstolen finner – även om viss osäkerhet föreligger angående redovisade intäkter för el och elcertifikat – att de i kalkylen redovisade posterna är rimliga. Möjligen bör även kostnaden på 2 800 000 kr för ny jorddamm och ny intagsdel läggas till den totala byggkostnaden som i kalkylen anges till 12 854 400 kr. Vid en justering i anledning härav samt med beaktande av dels något högre byggkostnader och dels något lägre intäkter, bedöms dock investeringskalkylen inte resultera i ett negativt nettonuvärde. Kammarkollegiets påstående att bolaget räknat med 400 kr/MWh i intäkter för elcertifikat torde vara en missuppfattning. I den tekniska beskrivningen framgår det att bolaget räknat med 250 kr/MWh.

Beträffande den beräknade elproduktion beaktar domstolen det i denna dom angivna villkoret 2, se nedan under Villkor, om när vattenavledning till kraftstationen får göras. Mark- och miljödomstolen anser sammanfattningsvis att 11 kap.

6 § MB, i förening med lämpliga villkor i syfte att minimera skador och olägenheter, inte hindrar den ansökta verksamheten.

Beträffande den av Kammarkollegiet angivna frågan om strandskyddsdispens är det enligt mark- och miljödomstolen en omständighet som ska beaktas på sätt som framgår av 7 kap. 16 § punkten 2 miljöbalken.

De ansökta åtgärderna strider inte mot någon planbestämmelse och det är, såsom domstolen konstanterat inte frågan om någon ändrad användning av mark- och vattenområden.

Beträffande frågan om funktionen av faunapassagen och fiskavledaren är nödvändiga förutsättningar för tillstånd är det mark- och miljödomstolen uppfattning att en sådan fråga vanligtvis regleras genom just provotidsvillkor. Det är nämligen inte möjligt att exakt förutse hur en sådan anordning kommer att fungera i praktiken eftersom dess funktion är så beroende av de specifika förhållandena på den berörda platsen. I den mån sådana anläggningar inte visar sig fungera som planerat – trots medverkan från bl.a. fiskesakkunnig – finns det då möjlighet att förordna om ändrade och/eller förlängda provotidsvillkor för att önskad funktion ska kunna uppnås.

Mark- och miljödomstolen finner vid en samlad bedömning att de ansökta åtgärderna är tillåtliga. Tillstånd ska därför lämnas. Domstolen finner jämväl att godkännande ska lämnas enligt 11 kap. 16 miljöbalken för åtgärder med anlagd fångdamm m.m..

Enligt mark- och miljödomstolens bedömning är det på grund av bestämmelserna i 24 kap. 1 § 1 stycket miljöbalken om rättskraft inte möjligt att, såsom länsstyrelsen yrkat, tidsbegränsa tillståndet. Frågan om omfattningen av tillståndet enligt 1918 års utslag får i så fall prövas enligt den ordning som följer av reglerna i 24 kap. 5 och 7 §§ miljöbalken.

Villkor*Åtgärder till skydd för fiskets bestånd*

I 11 kap. 8 § MB stadgas en skyldighet för verksamhetsutövaren att utan ersättning vidta åtgärder för fiskens framkomst och fiskets bestånd. Till uppfyllande av sina skyldigheter enligt 11 kap. 8 § miljöbalken har bolaget åtagit sig att bl.a. installera en fiskavledare med snedställt galler framför turbinintaget och anlägga en fauna-passage förbi överfallsdammen vilken utgör ett vandringshinder. Därutöver har sökanden medgivit yrkade fiskeavgifter på sätt som framgår nedan. Mark- och miljödomstolen anser att sökanden genom dessa åtgärder – och med beaktande av vad som anförs nedan om tappning genom kraftverket – väl tillgodoser kraven i nyss nämnda bestämmelse.

Faunapassage och fiskavledare

Den fiskesakkunnige har föreslagit en provotid om fem år för vinnande av erfarenheter och funktionsoptimering innan slutliga villkor fastställs. Mark- och miljödomstolen delar dennes bedömning. Provotiden bör räknas från dagen för lagakraftvunnen dom i tillståndsdelen. Som provisorisk föreskrift, att gälla tills vidare med möjlighet till justering under provotiden, anser mark- och miljödomstolen att vattenflödet i faunapassagen och fiskavledare ska vara enligt sökandens förslag till villkor, dvs. minst 2 m³/s i faunapassagen och minst 0,4 m³/s i fiskavledaren under tiden från 1 maj till den 15 oktober.

Intagsgaller

Flera remissmyndigheter har framfört att spaltvidden i gallret bör vara mindre än 20 mm, ner mot 10 mm, och därvid hänvisat till Havs- och vattenmyndighetens rapport 2013:14. Bolaget har vidhållit föreslagen spaltvidd om 20 mm.

Av ovanstående rapport framgår att ett fiskgallers funktion beror på fler faktorer, såsom bl.a. gallrets spaltvidd, yta och vinkel/lutning samt vattnets strömningsförhållanden i anslutning till gallret och kraftverkets slukförmåga. Vad gäller just spaltvidden anges i rapporten att som bästa möjliga teknik bör vara en spaltvidd på 10–13 mm om man inte kan visa att samma resultat kan uppnås med ett galler med

spaltvidd upp till 18 mm, vilket skulle kunna vara fallet för fiskanpassade galler med så låg lutningen att fisken kan undvika gallret.

Mark- och miljödomstolen anser att kravet på bästa möjliga teknik inte behöver sättas efter ovanstående förutsättningar beroende på bl.a. de något särpräglade förhållandena vad avser vattenföringen; det är ju endast en del av vattenflödet som avleds genom kraftverket medan resterande del avleds vid överfallsdammen, faunapassagen och fiskavledaren. Den vanligaste vattenföringen under den förväntade mest aktiva perioden för fiskvandring är ca 20 – 40 m³/s vilket innebär att 60 - 80 % av vattenföringen passerar över överfallsdammen och i omlöpet, dvs. den kommer inte att passerar genom intagsgallret. Vid sådana höga flöden bör nästan all nedströmsvandrande fisk som når överfallsdammen också kunna passera över överfallsdammen. Flödet i intagskanalen kan därvid också antas vara lågt vilket möjliggör för fisk att vända och simma uppströms ut ur intagskanalen och vidare nedströms över överfallsdammen, alternativt ner genom omlöpet. Med hänsyn härtill och vad som framkommit om beräknad dödlighet för fisk som passerar gallret (fisk < 20 cm) och vidare genom kaplanturbinen (bolagets beräkningar indikerar en dödlighet på 10-25 %), får den beräknade dödligheten i anledning av kraftverket för nedströms vandrande fisk anses beröra förhållandevis få fiskar i denna storleksklass. Denna dödlighet medför då en tämligen liten påverkan på hela fiskbeståndet.

Även om det är av vikt att sträva mot en minskande spaltvidd får nyttan av en sådan åtgärd således anses så pass begränsad att det med hänsyn till vad som i övrigt framkommit om förmodade kostnader för ett nytt galler med mindre spaltvidd, finner mark- och miljödomstolen sammanfattningsvis att det inte föreligger skäl att föreskriva villkor om lägre spaltvidd än 20 mm.

Tappning genom kraftverket

Domstolens fiskesakkunnige har ansett att Långforsen ständigt ska tillföras medellågvattenföringen (MLQ), eller tillrinningen om den är lägre, i syfte att säkerställa den biologiska mångfalden i Långforsen och minimera den negativa

påverkan från avledningen av vatten till kraftstationen. Mark- och miljödomstolen delar den fiskesakkunniges bedömning i den frågan. Fiskesakkunnige har dock inte angett vilket flöde som ska anses vara MLQ. I SMHI:s bok "Vattenföring i Sverige" anges MLQ från Landösjön under oreglerade förhållanden (1921-1941) till 4,4 m³/s, vilket även motsvarar nuvarande minimivattenföringen från Landösjön. Mark- och miljödomstolen anser att detta flöde ska gälla som MLQ för Långforsen vid överfallsdammen. Detta innebär att kraftverket kan tas i drift först efter det att överfallsdammen, faunapassagen och fiskavledaren sammantaget tillförts (4,4 + 2,0 + 0,4 =) 6,8 m³/s.

Övrigt

Tid för anmälan av oförutsedd skada samt arbetstid bör fastställas till 10 år. Arbetstiden bör fastställas i enlighet med sökandens förslag, dvs. 5 år.

Sökanden har medgivit att utge en engångsavgift om 20 000 kr vardera i M 2744-11 och M 1601-13 enligt 6 kap. 5 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet.

Verkställighetsförordnande

Företrädare för motstående intressen har motsatt sig sökandens yrkande om verkställighetsförordnande i respektive mål.

Verkställighetstillstånd får meddelas enligt 22 kap 28 § miljöbalken när det finns skäl till det. Förutsättningarna för bifall till ett sådant yrkande är normalt begränsade i den mån en remissmyndighet eller en sakägare motsatt sig det. Vad bolaget i övrigt anfört kan ej anses tillräckligt. Yrkandena om verkställighetsförordnande ska därför avslås.

Rättegångskostnader

Havs- och vattenmyndigheten, Kammarkollegiet och länsstyrelsen har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader enligt följande och i förekommande fall uppdelat på berörda mål.

Havs- och vattenmyndigheten

41 800 kr, varav 5 000 kr avser utlägg m.m. och 36 800 kr arvode (46 tim à 800 kr).

Kammarkollegiet

a/ M 1601-13: 80 564 kr, varav 9 564 kr avser utlägg m.m. och 71 000 kr arvode.

b/ M 2743-11: 12 860 kr, varav 1 860 kr avser utlägg m.m. och 11 000 kr arvode.

c/ M 2743-11: 12 860 kr, varav 1 860 kr avser utlägg m.m. och 11 000 kr arvode.

Efter det att bolaget framställt nedanstående invändningar har kollegiet uppgivit att tillämpad timtaxa är 2 700 kr.

Länsstyrelsen

För samtliga mål: 115 200 kr för arvode, resor och deltagande i förhandlingar
Timtaxan har angivits till 800 kr. Berörda handläggare har varit sammanlagt sex stycken.

Bolaget har medgivit yrkade belopp för utlägg m.m.. Det har bestritt att utge högre arvodesersättning än 11 500 kr till Havs- och vattenmyndigheten. Beträffande Kammarkollegiet har bolaget hävdad att arvodesersättningen ska bestämmas till i första hand 19 800 kr (motsvarande 60 timmars arbete) och i andra hand 26 400 kr (motsvarande 80 timmars arbete) i M 1601-13. För de övriga målen har bolaget hävdad att ersättningen ska bestämmas till 3 300 kr vardera. Beträffande länsstyrelsen har bolaget hävdad att ersättningen ska bestämmas till sammanlagt 35 000 kr.

I samtliga fall har bolaget angivit att arvodesersättning ska – i brist på redovisning av statens lönekostnader för respektive tjänstemän – ske med utgångspunkt från ett timpris om 330 kr motsvarande en månadslön om ca 45 000 kr innefattande skatter och arbetsgivaravgifter. Såvitt avser Havs- och vattenmyndighetens samt Kammarkollegiets arvodesyrkanden bör dessa nedsättas jämväl på de grunderna att myndigheterna delvis utgått från ett felaktigt utgångsläge (med antagande om helt ny station) respektive nedlagt arbete i formella frågor vilka befunnits ogrundade.

Mark- och miljödomstolens bedömning

I 25 kap. 2 § miljöbalken framgår att sökanden i ansökningsmål om vattenverk-samhet ska som huvudregel svara för bl.a. motparternas kostnader vid mark- och miljödomstolen. Någon föreskrift om särskilda beräkningsgrunder för sådana motparter som företräds av myndigheter föreligger varken i miljöbalken eller i de rättegångskostnadsregler i rättegångsbalken till vilken miljöbalken hänvisar. Vad bolaget angivit om att arvodesberäkningen ska göras efter en viss schabloniserade lönekostnad för de tjänstemän som agerat för sin myndighets räkning, kan under sådana förhållanden inte godtas.

Mark- och miljödomstolen, som inte anser inte att Havs- och vattenmyndigheten samt Kammarkollegiet överarbetat sina insatser i respektive mål, finner sammanfattningsvis att nu aktuella rättegångskostnadsyrkanden är skäligen. De ska därför bifallas.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 3 (DV 425)

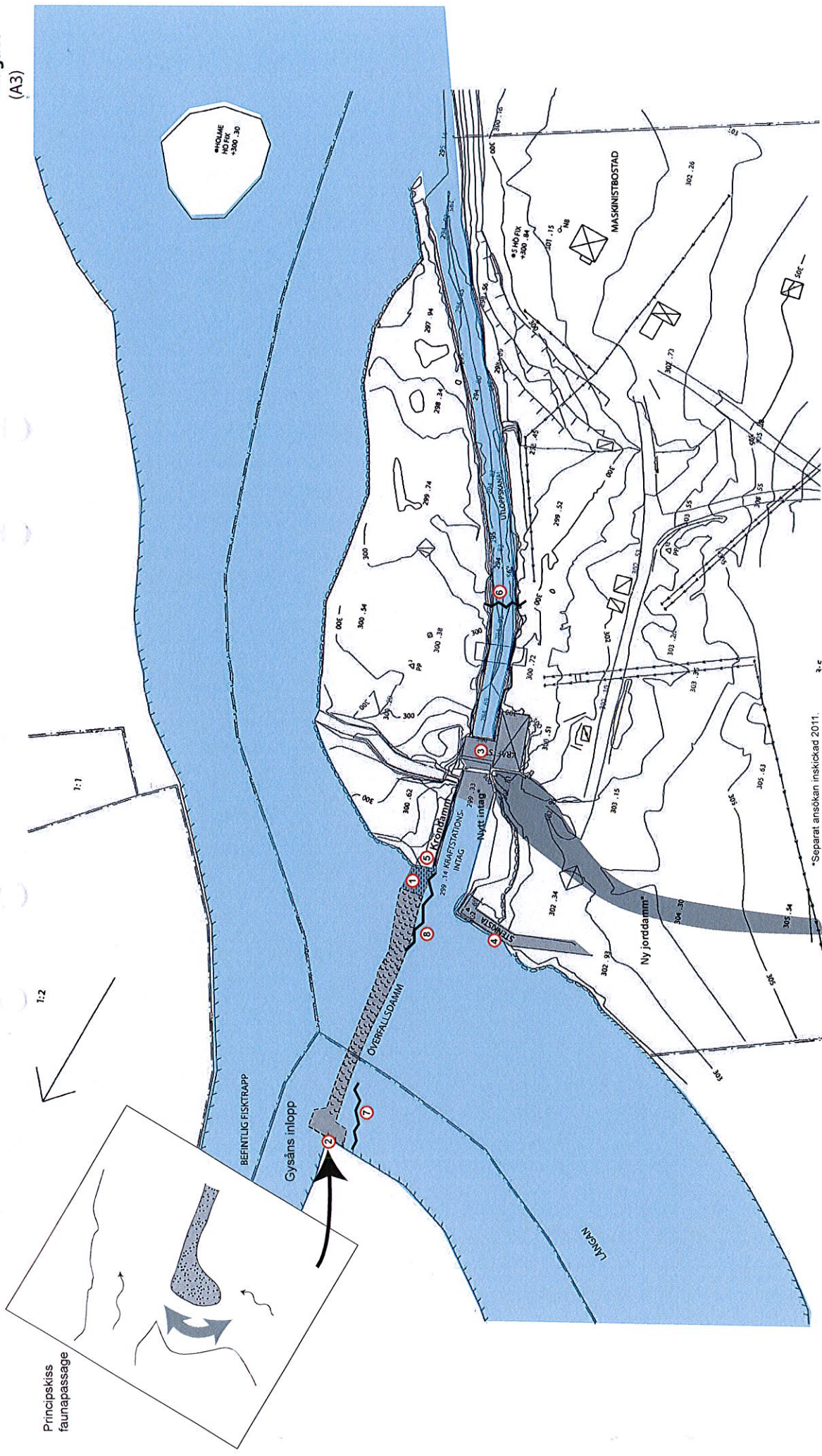
Överklagande senast den 17 september 2014. Prövningstillstånd krävs.

På mark- och miljödomstolens vägnar

Ingemar Olofsson

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Ingemar Olofsson, ordförande, och tekniska rådet Lars Edlund samt de särskilda ledamöterna Nils Johnsson och Tommy Odelström.

*Separat ansökan inskickad 2011.

Åtgärder Långfors kraftverk

- ① Reparation överfallsdamm
- ② Anläggande av faunapassage
- ③ Byte av turbin och generator i kraftverket samt anläggande av ny stationsbyggnad.
- ④ Utrivning av stenkista
- ⑤ Anläggande av fiskavledare och anpassning av kröndamm
- ⑥ Anläggande av nedströms fångdamm
- ⑦ Anläggande av fångdamm vid faunapassage
- ⑧ Anläggande av fångdamm vid överfallsdamm

ÖSTERSUNDS TINGSRÄTT
Rotel 13

INKOM: 2014-05-22
MÅLNR: M 1601-13

ÖSTERSUNDS TINGSRÄTT

Ink. 2014-05-22
Akt. *M 1601 / 13*
Aktbil. *80*

